

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ
AYLIK YAYIN ORGANI

İKTİSAT DERGİSİ

TEMMUZ 1974

SAYI 121 .

CİLT : 19

500 KURUŞ

SİFAS
SENTETİK İPLİK FABRİKALARI A.Ş.

İNVESTER **NAYLON**

ŞİRKET MERKEZİ : Sanayi Bölgesi, BURSA
Tel: 18500-18504 Büro Ata-
türk Cad. Ticaret Bankası
İş Ham Kat 1, Tel: 14489

İSTANBUL BÜROSU : Manifaturacılar Çarşı-
sı No: 3501 — 3502,
Atatürk Bulvarı,
Unkapanı, İstanbul
Tel. 22 35 73, 27 72 53

Dikkat !

Daha evvel başka yerde basılan yazılara ücret ödenmez. Yazılarda ki fikirler yazarlara aittir. Cemiyeti ve dergiyi sorumlu kılmaz gönderilen yazılar basılsın veya basılmasın iade edilmez.

Reklâm Tarifesi

Ön kapak içi	750,— TL.
İç sahife	500,— TL.
Arka kapak içi	750,— TL.
Arka kapak	1000,— TL.

İKTİSAT DERGİSİ

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ YAYIN ORGANIDIR

İktisaden zayıf bir millet fakrû sefaletten kurtulmaz; Kuvvetli bir medeniyete, refah ve saadete kavuşamaz; İçtimai ve Siyasi felâketlerden yakasını kurtaramaz.

K. ATATÜRK

CİLT : XIX

SAYI : 121

TEMMUZ 1974

Fiatı : 5 T.L.

Yıllık : 60 - 6 Aylık : 30 TL.

Sahibi : Cemiyet Adına Nihat BATUR

Yazı İşleri Müdürü : Nihat BATUR

İdare Yeri : Tünel Galip Dede Cad. No. 48/1

Telefon : 44 04 36 - 49 89 03 - 44 48 63

P. K. 599 Karaköy/İst.

Basıldığı yer : YENİLİK BASIMEVİ

İÇİNDEKİLER

2. Derginin Sesis ***
3. Yabancı Ülkelere Türk İşçi Akımının Sebepleri, Sınırlı ve Muhtemel Sonuçları Prof. Dr. Nuri KARACAN
15. Sendikaların Ücret Politikasının Ekonomik Sonuçları Engin ÜNSAL
24. Az Gelişmiş Ülkeler ve İktisatçı Mecit PİRHASOĞLU
28. Tarım Ürünlerinde Destekleme Fiat Politikası Prof. Dr. Mükerrerem HİÇ
35. Tekstil Sanayii ve Geri Kalmış Ülkeler Doç. Dr. Erdiç TOKGÖZ

Derginin Sesi ..

Karşılaştığı tüm zorluklara karşın 10 senedir yaşamını sürdüren Dergimizin 11. inci cildine başladığımız bu sayısında daha nice 10 yıllara ulaşmanın ümidiyle doluyoruz.

İktisat Fakültesi Mezunları arasındaki dayanışmayı pekiştirmek ve İktisatcının sesini duyurabilmek amacıyla yayınlanmağa başlayan Dergimiz, başlangıçta mezunlarımızın ve Fakültemiz öğretim üyelerinin birlikte çalışması sonucu aranan bir dergi olmuştur. Zaman içinde dergimize olan ilginin azaldığını ve son bir yıl içinde bunun en düşük düzeye ulaştığını üzülenek görmekteyiz.

Her yayın organının yaşama süreci içinde karşılaşması olağan sayılan bir krizi Dergimizinde geçirdiğini varsayıyoruz. Bu krizin geçirtilmesi siz mezunlarımızın göstereceği ilgiye bağlı olduğu görüşündeyiz.

Toplumdaki yerimizin ne olduğu veya olması gerektiği üzerine yaptığımız tartışmaların bugüne dek süregelmesinin arkasından Dergimizin kendisini yenilemesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Cemiyetimizin yönetim kurulunca atanan bir veya birkaç arkadaşın amatör çalışmalarına ve mezunlarımızın yazı gönderme isteklerine bağlı olarak yaşamını sürdüren Dergimizin daha farklı biçimde yönetilmesi olanakları üzerinde çalışmalar yapmaktayız.

Maddi olanaklarımızdan daha çok nitelik ve nicelik bakımından yeterli yazıya sahip olamayışımız en büyük sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Kamu ve özel sektörün her düzeyinde görev yüklenen arkadaşlarımızın günlük yaşantılarını kapsayan ekonomik olayları dergimizde daha geniş boyutlar için de incelemesini bekliyoruz...

11. inci cildimize başlarken geçmişte yayınlanan ve bugün hala önemini koruyan konuları kapsayan yazıları yeniden yayınlarken, bugüne dek emeği geçen bütün arkadaşlarımıza şükranlarımızı iletiriz.

Saygılarımızla...

Yabancı Ülkelere Türk işçi akınının sebepleri, Sınırları ve muhtemel sonuçları (*)

Prof. Dr. Nuri KARACAN

Bu makalenin amacı yabancı ülkelere Türk işçi akınının sebepleri, sınırlarını ve muhtemel sonuçlarını araştırmaktır. Türk işçisi için yabancı ülkelere akıyor? İlk önce bu sorunun cevabını vermeye çalışalım.

Fertler asgarî çaba ile azamî mal ve hizmet istihlak etmek isterler; ne kadar mal ve hizmet istihlak ederlerse o kadar mutlu olurlar. Yine, fertler (veya bir istihsal amili olarak emek) ne kadar fazla sermaye ve tabii kaynaklarla istihsale katılırsa o kadar fazla mal ve hizmet istihlak edebilirler. De-

mek ki işçinin daha mutlu olması daha fazla istihlak etmesine, daha fazla istihlak etmesi daha fazla istihsal etmesine, daha fazla istihsal etmesi (verimin artması) birlikte istihsale katıldığı tabii kaynak ve sermayenin fazla olmasına bağlıdır. Tarih boyunca toplumlar daha ziyade tabii kaynaklar peşinde koşmuşlar, daha fazla istihlak edip daha mutlu olmak için, kavim halinde, tabii kaynakları bol ve bereketli ülkelere göçmüşler, ya da tabii kaynakları bol ülkeleri elde etmek için emperyalist savaflara girişmişlerdir. Fakat günümüzde gerek toplu göçler, gerek emperyalist savaflar fazlasıyla sınırlanmıştır. Günümüzde daha fazla görülen, sermayesi daha bol bölge-

(*) İktisat Dergisi Sayı : 1, Temmuz, 1964.

lere ve iş kollarına akındır. Bunun en tipik misalleri köyden şehire akın, ve az gelişmiş ülkelere çok gelişmiş ülkelere akındır

Tarım ve sanayi bir bakıma köyle şehirin sınırını çizerek. Tarım köylerde, sanayi şehirlerde toplanmıştır. Sanayi tarıma nazaran daha fazla sermaye kullanır, bunun sonucu olarak sanayide emeğin verimi ziraate nazaran daha büyüktür. Bir ülke geliştikçe sanayi kesimi diğer kesimlere nazaran daha fazla büyür, ve tarım işçisinin daha verimli olduğu sanayi kesimine akması tabii bir şey olur. Köyde tarım, şehirde sanayi hakim olduğuna göre, bu akım kendini köyden şehire akın halinde gösterir. Demekki günümüz Türkiyesinde köyden şehire akını sermaye unsuruyla, veya daha kesin bir terimle işçi başına sermaye unsuruyla açıklamak kabildir. Aynı şey iktisaden az gelişmiş ülkelerle çok gelişmiş ülkeler arasındaki emek akımını da açıklar. İktisaden az gelişmiş ülkelerde tarım, çok gelişmiş ülkelerde sanayi hakimdir; yukardaki düşünüş şeklimize de uygun olarak, gelişmiş ülkelerde emek başına sermaye gelişmemiş ülkelere nazaran daha büyüktür (zaten birinin gelişmiş, diğerinin gelişmemiş olmasının sebebi de budur.) Öyleyse her iki ülke de sınırlarını açarsa, az gelişmiş ül-

kelerde emeğin daha büyük sermayeye, yani gelişmiş ülkelere doğru akması beklenmelidir. İşte Türkiye iktisaden az gelişmiş bir ülkedir, ve Türkiyede emek gelişmiş ülkelere doğru akmaktadır. Demekki Türkiyeden işçi akımının sebebi, işçi başına sermayenin Türkiyede az, bazı ülkelerde çok olmasıdır.

Burada şöyle bir sual sorulabilir. Kavimlerin veya fertlerin daha bol tabii kaynaklar araması ve bunun için bir çaba göstermesi anlaşılabilir bir olaydır, çünkü tabii kaynakların nerede bol ve bereketli olduğu herkes tarafından bilinir. Fakat acaba kaç kişi köyden şehire, ya da kendi memleketinden başka bir ülkeye giderken, ayrıldığı ve gittiği iş kollarında emek başına sermaye miktarını kesin olarak bilmektedir? Bu suale verilecek cevap şudur. Pek muhtemelen hiç bir işçi bu konuda kesin bir fikre sahip değildir, hatta bunu düşünmesine de lüzum yoktur. İşçi sadece sermayenin nerede az, nerede çok olduğunu gösteren bir göstergeye bakmakla yetinebilir; bu da işçinin ayrıldığı ve gittiği iş kolundaki nisbi ücretlerdir. Eğer herhangi bir iş kolunda ücretler, işçinin çalıştığı işkolundaki ücrete nazaran daha büyükse, işçi, ücreti yüksek iş koluna geçmekle kazançlı çıkar. Fakat o iş

kolunda ücretlerin yüksek olma sebebi, emek başına sermayenin yüksekliğidir. Çünkü her iş kolunda her istihsal amili istihsaldeki payı kadar bir gelir elde eder. Bir iş kolunda işçi başına sermaye fazlaysa işçi daha verimli çalışır, daha fazla istihsalde bulunur, daha yüksek bir ücret elde eder.

Burada bir itiraz daha yapılabilir, ve pek çok Türk işçisinin çalışmak amacıyla yabancı ülkelere gitmesine sebep, yabancı ülkelerde nisbî ücretlerin yüksekliği değil, sadece Türkiyede iş bulamamaları, yani işsiz olmalarıdır denebilir. Fakat böyle bir durum bizim yukardaki açıklamalarımıza bir istisna teşkil etmemekte, sadece yukardaki genel halin özel bir durumu olmaktadır. Bir işçi Türkiyede işsizse, bu işçi başına düşen sermayenin ve ücretin sıfır olduğu kabul edilebilir. Bu işçi yabancı bir ülkede sıfırın üstünde bir ücret (sermaye) ile çalışabiliyorsa, bu yabancı ülkede çalışmayı kabul edecektir. Demek ki bir işsiz de yabancı ülkeye çalışma amacıyla gitmesini gerektiren sebep, yabancı ülkede işçi başına nisbî sermayenin (ücretin) daha yüksek olmasıdır.

Sorulması gereken bir soru da şudur. Acaba işçiler, yabancı ülkedeki ücretler Türkiyedekine

nazaran pek az yüksek olsa da, yabancı ülkede çalışmayı tercih edecekler midir? Buna müsbet cevap vermek güçtür. Çünkü fertler doğdukları, yetiştikleri, ilk arkadaşlıklarını edindikleri ortama bağlıdır. Pek çok halde küçük bir nakdî mükâfat, küçük bir ücret artışı bu kuvvetli bağı koparmak için yetersiz kalabilir. Demek ki işçilerin çalışmak amacıyla kendi memleketlerinden diğer ülkelere gitmeleri için, o ülkelere ücretlerin bu kuvvetli bağı koparacak kadar yüksek olması gerekir. Bu yargı doğruysa, bazı gözlemlerle belli sonuçlara da varabiliriz: iki ülke arasında emek akımı varsa, bu iki ülkede ücret seviyelerinin hayli farklı olduğunu söyleyebiliriz. Aynı şekilde, iki ülke sınırları işçi hareketlerine açık olduğu halde, bu iki ülke arasında hiç bir işçi akımı görülüyorsa, bu iki ülkede ücret seviyelerinin pek farklı olmadığı sonucuna varabiliriz. Fakat fertleri memleketlerine bağlayan bu bağı bilmezden gelmek varacağımız sonuçların kesinliğini hiç etkilemediği halde, ilerdeki muhakemelerimizde tahlil kolaylığı sağlayacaktır. Onun için bundan sonra bu bağ hiç yokmuş gibi hareket edeceğiz, ve iki ülkede ücret seviyeleri arasındaki en küçük bir farkın, ücret seviyesi düşük ülkeden ücret seviyesi yüksek ülkeye doğru

bir işçi akımına yol açtığını farzedeceğiz.

Sorulması gereken bir soru da şudur. Yabancı ülkelere işçi akını Türkiyede hiç işçi kalmayınca ya kadar devam edecek midir? Yukarda Türk işçisinin yabancı ülkelerde daha fazla işçi başına sermaye (daha yüksek ücret) ile çalışma imkânı bulduğu için bu ülkelere gittiğini söylemiştik. Öyleyse sorumuzu şöyle sorabiliriz : Türkiyeden yabancı ülkelere ne kadar işçi giderse gitsin, giden işçiler orada Türkiyedekine nazaran daha fazla işçi başına sermaye (ücret) ile çalışmak imkânını elde etmekte devam edecekler midir? Buna hayır diye cevap vermek gerekir. Türkiyeden giden işçiler arttıkça, yabancı ülkelerdeki toplam sermaye daha fazla işçi arasında bölünecek, yani yabancı ülkelerde işçi başına sermaye düşecek; ücretler işçinin verimliliğine, işçinin verimliliği işçi başına sermaye miktarına bağlı olduğuna göre, işçi başına sermayedeki bir düşüş bu ülkelerde ücretlerin düşmesine yol açacaktır. Buna mukabil Türkiyede işçi miktarı azalacak, mevcut sermaye daha az işçi arasında bölünecek, bunun sonucu olarak işçi başına sermaye miktarı yükselecek, işçinin verimliliği ve ücreti artacaktır. Türkiyeden yabancı ülkelere işçi akını

devam ettikçe, aynı sebepler yüzünden, yabancı ülkelere ücretler düşmeye, Türkiyede ücretler yükselmeye devam edecektir. Nihayet, bu akım devam ederken, yabancı ülkelere ücret o kadar düşer, ve Türkiyede ücret o kadar yükselir ki, belli bir süre sonra Türkiyede ve yabancı ülkelere gerçek ücretler, yani işçinin belli saat çalışma sonunda elde ettiği gelirle satın alabileceği mal ve hizmetler birbirine eşit olur. Türkiyeden yabancı ülkelere işçi akımını doğuran sebep yabancı ülkelere ücretlerin yüksekliği olduğuna göre, bu şekilde işte ve dışta ücret eşitliğine erişilince yabancı ülkelere işçi akımı için hiç bir sebep kalmıyacak, işçi akımı duracaktır.

Bazı sınırlayıcı faraziyeler altında, aynı şeyi, pek bilinen arz ve talep kanunuyla da açıklayabiliriz. Talep sabitken arz artarsa fiyat düşer; talep sabitken arz azalırsa fiyat yükselir. Yabancı ülkelerde emek talebi sabit sayılabilir; bu ülkeler Türk işçisi gidince bir ülkelerde emek arzı artar. Emek talebi sabitken emek arzı arttığına göre, yabancı ülkelere ücretler düşer. Türkiyede emek talebi sabit sayılabilir; bir miktar işçi yurt dışına çıktığına göre, işçi arzı azalmıştır. İşçi talebi sabitken işçi arzı azaldığına göre Türkiyede ücretler yükselir. Türkiyeden yabancı ülkelere işçi akını devam

ettikçe, ücretler yabancı ülkelerde düşmiye, Türkiyede yükselmiye devam eder, ve belli bir süre sonra yabancı ülkelerde ve Türkiyede gerçek ücretler birbirine eşit olur. Türkiyeden yabancı ülkelere işçi akını durur.

Yukarda «belli bir süre sonra» dedik. Acaba bu belli süre ne kadardır? Bunu tayin eden şey, işçi akını başlamadan önce yabancı ülkelerde Türkiyeye nazaran işçi başına sermayenin (veya ücretin) ne kadar yüksek olduğudur. İşçi akımı başlamadan önce yabancı ülkelerde işçi başına sermaye veya ücret Türkiyedekine nazaran ne kadar yüksekse, bu «Belli süre» o kadar uzun olur, çünkü bu halde iki ülkede işçi başına sermaye miktarının veya ücretin birbirine eşit olması için Türkiyeden o kadar fazla işçinin diğer ülkelere akması gerekir.

Demekki işçi akımı hangi ülkeden hareket ediyorsa o ülkede ücretler yükselmekte, yani o ülkenin işçileri zenginleşmekte; işçi akımı hangi ülkeye varıyorsa o ülkede ücretler düşmekte, yani o ülkenin işçileri fakirleşmektedir. Öyleyse şöyle bir soru sormak yerinde olur: yabancı ülkelerde işçi sendikaları kendi işçilerinin ücretlerinin bu kadar düşmesini önleyecekler midir? Veya başka bir

deyişle, işçi sendikaları, her iki ülkede ücretler eşit oluncuya kadar, veya diğer ülkelerden işçi akımı kendiliğinden kesilene kadar ücretlerin düşmesine seyirci mi kalacaklardır. Buna hayır diye cevap vermek gerekir. Gerçekten de Türkiyeden giden işçiler, diğer ülkelerde çalışacakları iş kolu sendikasının izni olmaksızın, istedikleri iş koluna girmek yetkisine sahip değildirler. Diğer ülkelerin refah politikası yetkilileri de, kendi ülkelerinde işçilerin durumlarının bu kadar kötüleşmesine göz yumamazlar ve yabancı ülkelerde nelen işçi akımını, kendinden düşük gelirli bütün ülkelerde gerçek ücret seviyesi aynı oluncuya kadar memleketlerine girmekte serbest bırakamazlar. Öyleyse Türkiyeden yabancı ülkelere işçi akımı, Türkiyede ve diğer ülkelerde işçi başına sermaye (veya ücret) eşit olana kadar devam etmiyecek, bu noktaya varmadan biraz önce kesilecektir. Bu «biraz önce»nin ne kadar bir süre veya işçiyi kapsadığı, işçi akımının yöneldiği ülkelerin sendikalarının ve politika yetkililerinin kararına bağlı olacaktır. Kesin olarak söyleyebileceğimiz tek şey şudur. Diğer ülke yetkilileri (kısa devrede) sadece kendi işçilerinin eline geçen parayı düşünüyorlarsa, hiç bir yabancı işçinin yurt içine girmesine izin vermezler. Bu takdirde bu ülke, uzun

sürede bile en yüksek ücretli ülke olarak kalabilir. İkinci bir kutup olarak, diğer ülke yetkilileri (kısa devrede) kendi işçilerinin eline geçen parayı hiç düşünmez ve sınırlarını yabancı işçi akımına açık tutar. Bu takdirde bu ülke uzun sürede (bu alternatifi seçmiyen daha yüksek gelirli bir veya daha fazla ülke bulunduğu, ve daha düşük gelirli olduğu halde emek ihracını önliyen ülke bulunmadığı müddetçe) en düşük ücretli ülke olur. Yabancı ülke yetkililerinin genellikle seçtiği şık, bu iki kutup arasında bir yeredir.

Fakat yabancı ülke yetkililerinin, daha ücretli ülkelerde ve kendi memleketlerinde ücret seviyeleri eşit olmadan sınırlarını yabancı işçilere kapamaları, Türk işçilerinin mutlaka bu karardan etkilenmelerini, yabancı ülkelere çalışmak isteyen bazı Türk işçilerinin Türkiyede kalmak durumuna düşmelerini gerektirmez. Yukarıda, işçiyi kendi memleketine bağlayan bağların bulunduğunu, ve işçinin çalışma amacıyla yabancı ülkelere gitmesi için yabancı ülkelere ücretin kendi memleketine nazaran, bu bağı koparacak kadar yüksek olması gerektiğini söylemiştik. İşte yabancı ülke yetkililerinin sınırları yabancı işçilere kapama kararı, yabancı ülkelere ücret Türkiyedekinden yüksek,

fakat Türk işçisini kendine çekmek için gerekli olandan daha düşük bir hadde düşükten sonra veriliyorsa, bu karar hiç bir Türk işçisini etkilemez.

Şimdiye kadar, yabancı ülkelere Türk işçi akımının sebeplerini ve sınırlarını gösterdik. Şimdi yabancı ülkelere Türk işçi akımının muhtemel sonuçlarını inceliyeceğiz.

Türk işçilerinin yabancı ülkelere akımını iyi mi, kötü mü karşılamalıyız? Buna verilecek cevap, gidenler ve geri kalanlar için farklı olabilir. Öyleyse ilk olarak Türk işçi akımının gidenler için iyi mi, kötü mü olduğu üzerinde duralım. Burada şu çok kesin tercih - tatmin kuralını verebiliriz : Bir fert eşit fedakârlıkla iki şıktan birini seçebilecek durumdaysa, ve bu iki şıktan birini seçiyorsa, bu şıkkı seçtiği zaman, diğer şıkkı seçmek zorunda kaldığı hale nazaran daha mutludur. Bir fert 150 kuruşla iki sandviç ve bir bardak ayran, veya bir sandviç ve iki bardak ayran satın alabiliyorsa, fakat ilk şıkkı tercih ediyorsa, bu şıkkı tercih etmekle daha fazla tatmin duyuyor, daha mutlu oluyor demektir; aksi halde öteki şıkkı seçerdi. Aynı şekilde, bir kimse yurt dışında belli saat çalışmakla elde edeceği geliri, yurt içinde aynı saat çalışmakla elde ettiği geliri tercih ediyorsa, bu şıkkı seçmekle daha

mutlu olmaktadır. Bu sonuç bizim başlangıçtaki önermelerimize de uygundur. Çünkü, bir işçi belli saat çalışmakla yabancı ülkede daha fazla gelir elde ediyorsa, bununla daha fazla mal ve hizmet satın alabilir, daha fazla mal ve hizmet satın alabilir, daha fazla mal ve hizmet istihlak eden bir fert de daha fazla mutlu olur. Demek ki yabancı ülkelere çalışmaya giden işçilerin durumunun, yurttaki kalmaları haline nazaran daha iyi olduğunu söyleyebiliriz.

Acaba yabancı ülkelere işçi akımının geriye kalanlar üzerindeki, yurt içi tesirleri nelerdir? Bu tesiri de ikiye ayırabiliriz, ve önce bu işçi akımının yurt içinde kalan emek üzerindeki tesirlerini, sonra da yurt içinde sermaye birikimi üzerindeki tesirlerini inceleyebiliriz.

Yukarda yabancı ülkelere işçi akımının Türkiyede kalan işçi miktarını azaltacağını, sermaye sabit kaldığına göre, bunun, işçi başına sermaye miktarını, işçinin verimini ve ücretini yükselteceğini söylemiştik. Bu sonuç gidenlerin çalışan işçiler olduğu faraziyesine dayanır. Yine bir yerde işsiz başına düşen sermaye miktarının sıfır olduğu farzedilebilir demiştik. Şimdi bu iki yargıyı birleştirebiliriz. Eğer giden işçiler Türkiyede işsiz du-

rumda olanlarsa, bunların gitmesiyle yurt içinde işçi başına sermaye miktarı değişmez, çünkü bunların gitmesiyle bir miktar sermaye boş kalmaz. Bu halde işçi başına sermaye değişmediğine göre, yurttaki kalan işçilerin ücretlerinde bir değişme beklenmemelidir. Fakat bu işçilerin refahı bir başka bakımdan düzelebilir. Yurt içinde çalışmakta olan işçiler, yurt dışına giden bazı işçileri, akrabası vs. olduğu için, beslemek durumundaysalar, bunlar gittikten sonra işçinin geliri daha az fert arasında bölünür ve işçinin refahı artabilir. Eğer yabancı ülkelere gidenler işsizler, ve kısım, çalışmakta olanlar ise, geriye kalan işçilerin durumu, hem işçi başına sermaye ve ücret arttığı, hem de bakmak zorunda kaldığı işsizler azaldığı için düzelir. Eğer yurt dışına giden işçilerin hepsi çalışan işçilerse, yukarda söylediğimiz gibi, işçi başına sermaye ve ücret yükselir ve yurttaki kalan işçilerin durumu, sade bu tesir yüzünden düzelir. Kabataslak bir gözlemlerle, Türkiyeden yabancı ülkelere giden işçilerden bir kısmının işsiz, bir kısmının ise gitmeden önce bir işte çalıştığını söyleyebiliriz. Türkiyede işçilerin büyük bir yüzdesi sendikalara mensup olmadığına, ve sendikaların verdikleri işsizlik primleri de yetersiz olduğuna göre, giden işsiz-

lerin yakınlarına yük olduklarını ve gitmeleriyle geride kalanların rahatladığını söyleyebiliriz. Çalıştıkları işi bırakıp gidenlerin yeri kısmen işsizlerle de doldurulsa, yine işçi başına sermayenin arttığını ve ücretlerin artması gerektiğini söyleyebiliriz. Türkiyede böyle bir ücret artışı yoksa, ya tamamen yedek işsizlerden faydalanılmıştır, ya da ücretlerin yükselmesini önleyen müessesevî amiller vardır. Fakat kesin olarak söylenebilecek şey yurttaki işsizliğin azaldığı ve bunun bazı çalışanları bir yükten kurtardığıdır.

Yabancı ülkelere işçi akımının, yurttaki işçiler üzerindeki tesiri incelenirken bir noktayı daha göz önüne almak gerekir. İşçiler iktisaden az gelişmiş ülkelere doğru akmaktadır, ve az gelişmiş ülkelerde kıt olan bir diğer istihsal amili de vasıflı işçidir. Eğer yabancı ülkelere giden işçiler, genellikle, çalışan vasıflı işçilerse, mevcut sermayeden elde edilebilecek verim, bunların gitmesiyle fazlasiyle düşebilir. Bunların yurttaki kalması halinde bile, sermayenin az gelişmiş ülkelerde ne kadar hoyrat kullanıldığı göz önüne alınırsa, vasıflı işçilerin yabancı ülkelere gitmesiyle uğranılacak kayıp daha iyi anlaşılır. Gerçekte de, bu kayıp o kadar büyük olabilir, bunların gitmesiyle

verim o kadar düşebilir ki, bu kuvvetin yurt içinde ücretleri düşürme temayülü, işçi başına sermaye artışının azalıştan doğan faydayı da aşabilir. Fakat, bu fazlasiyle istisnai bir durumdur. Şimdi, üst paragraftaki yargımızı, bu sonuca göre düzelterek, vasıflı işçilerin gitmesi halinde yurttaki kalan işçilerin durumunun ne derece düzeleceği, vasıflı işçilerin yurt dışına gitmesinden doğan kayıpla, işsizlerin azalmasından doğacak kazancın nisbî önemine bağlıdır diyebiliriz. Vasıflı işçilerin gitmemesi halinde kaybın sıfır olduğu, ve sadece kazancın söz konusu olacağı tabiidir.

Acaba yabancı ülkelere işçi akımının Türkiyede sermaye birikimi üzerindeki tesirleri nelerdir? Bu sorunun cevabı az gelişmiş bir ülke için özellikle önem taşır, çünkü bu ülkelerin gelişmesi sermaye stokunun artmasıyla kabildir, ve eğer yabancı ülkelere işçi akımı yurt içinde sermaye birikimi zorlaştırıyorsa, zaten güç şartlar altında gerçekleştirilmeye çalışılan iktisadî gelişmeyi imkânsız hale sokabilir. Yabancı ülkelere işçi akımının sermaye birikimi üzerindeki tesirini incelemek için, sermaye stokundaki artışları (yatırımı) tayin eden amilleri bilmek, ve yabancı ülkelere işçi akımının bu amilleri ne şekilde etkilediğini in-

celemek gerekir. Yatırım yapmak için tasarrufa ihtiyaç vardır; fakat genellikle tasarruf ve yatırımları yapan kimseler ayrı kimselerdir ve tasarrufların yatırıma dönüşmesi için, yatırımcıların yatırımdan, kendilerini yatırıma sevkedecek kadar bir kâr elde edeceklerini ummaları gerekir. Tasarruflarda ve yatırım kararlarındaki bir artış sermaye birikiminin hızlanması demektir. Öyleyse yabancı ülkelere işçi akımının sermaye birikimi üzerindeki tesirini incelemek için, bu akımın tasarruf hacmi ve yatırım kararı üzerindeki etkilerini incelememiz gerekir.

Önce tasarruf üzerindeki etkiyi inceliyelim, ve ilk olarak, giden işçilerin işsizler olduğunu farzedelim. Bir ferdin tasarrufu, gelirinin istihlake harcanmıyan kısmıdır; toplumun tasarrufu, bütün fertlerin tasarruflarının toplamıdır. İşsizlerin yurt dışına gitmesiyle istihsal ve hizmetler (toplam gelir) azalmaz, çünkü bunlar istihsale katılmamaktaydılar; fakat toplam istihlâk azalır, çünkü bu işsizler yurt içinde istihsalde bulunmasalar da, yaşamak için mal ve hizmet tüketmekteydiler. Toplam gelirle toplam istihlak arasındaki fark toplam tasarruf olduğuna, ve işsizlerin gitmesiyle toplam istihlâk azaldığına göre, bunların gitmesiyle toplam tasarruf artmış de-

mektir. Demekki işsizlerin gitmesiyle toplam tasarruf artar. Yurt içinde toplam tasarrufu arttıran bir tesir de, bu işçilerin yurt dışında kazandıkları gelirden ayırdıkları tasarrufları Türkiye'ye göndermelerinde (veya bu imkânın tanınmadığı hallerde kaçırımlarından) veya sermaye malı halinde yurda sokmalarından doğar. İşsizlerin yurt dışında çalışmasından doğan tasarrufu arttırıcı bu iki tesir, gizli işsizlerin çalışmak amacıyla yabancı ülkelere gitmeleri halinde de geçerlidir. Gizli işsizler, az gelişmiş ülkelerde, istihsale hiç bir şey katmadığı halde, verim hesaplarının yokluğu yüzünden, istihsale bir şey katmadıkları tespit edilemediği için, çalıştırılan ve belli bir ücret (veya maaş) alan kimselerdir. Bunların da yabancı ülkelerde çalışmaya başlamasıyla toplam gelir azalmaz, toplam istihlak azalır, toplam tasarruf artar; bu işçilerin yurda gönderdikleri tasarrufla toplam tasarruf daha da artar.

Eğer gidenler gitmeden önce çalışan işçilerse, bunlar ya gelirleri kadar istihlâk etmekteydiler; ya da gelirinden az istihlâk etmekteydiler, yani tasarruf etmekteydiler. Eğer giden işçiler hiç tasarruf etmiyorsa, bunların sadece yurt dışına gitmeleri hiç bir tasarruf kaybı veya kazancı doğurmaz, fakat bunlar yurt dışında kazandık-

ları gelirlerinin bir kısmını yurda yollarlarsa toplam tasarruf yine artar. Eğer yurt dışında çalışmaya gidenler, bir işte çalışıp gelirlerinin bir kısmını tasarruf edenlerse, bunların yurt dışına çıkmaları, toplam tasarrufta bir azalışa yol açar; bunların toplam tasarrufu arttırmaları için, yurt dışında ettikleri tasarrufun, yurtda kalsalardı edebilecekleri tasarruftan daha büyük bir kısmını yurda göndermeleri gerekir. Görüldüğü gibi, işsizlerin gitmesi toplam tasarruf mutlak şekilde arttırdığı halde, çalışan yüksek gelirli işçilere doğru gidildikçe, toplam tasarrufun artması bazı şartların gerçekleşmesine bağlıdır. Öyleyse, tasarrufu arttırma bakımından, işsizlerin gitmesi, çalışan işçilere nazaran daha uygundur diyebiliriz.

Yine yukardaki açıklamalarımız, işçilerimizin hangi ülkelere gitmesinin, ve gittikleri ülkelerde hangi işlerde çalışmalarının Türkiye'de tasarrufu en fazla arttıracığını açıklamakta yardımcı olabilir. Gelir arttıkça, gelirin tasarruf edilen kısmı da artar; yine işçilerimiz ne kadar fazla tasarruf ederse yurda gönderdikleri tasarruf da o kadar fazla olur. Öyleyse işçilerimiz ne kadar fazla gelir elde edebilecekleri bir ülkeye giderlerse o kadar fazla tasarruf edebilirler. Tasarruflarını o kadar büyük

kısmını yurda gönderebilirler.

En yüksek gelirler (ücretler) işçi başına sermayenin en yüksek olduğu ülkelere bulunduğu göre, işçilerimizin bu ülkelere gitmeleri, bu ülkelere de en yüksek gelirli işlere girmeleri Türkiye'de tasarrufu en fazla arttırır.

Şimdi yabancı ülkelere işçi akımının yatırım kararları üzerindeki tesirini araştırabiliriz. Belli yatırım harcamasında bulunmakla elde edilecek gelir (yatırım geliri) artıyorsa, yatırımlar artar; yine, belli yatırım geliri elde etmek için yapılacak harcamalar (yatırım maliyeti) düşüyorsa, yatırımlar artar, çünkü bu, harcama birimi başına elde edilecek gelirin artması demektir. Öyleyse, işçi akımının yatırım kararı üzerindeki tesirini anlamak için, işçi akımının yatırım gelirini ve yatırım maliyetini ne yönde etkilediğini araştırmamız gerekir.

İşçi akımı yatırım gelirini ne yönde etkiler? Nasıl emeğin verimi, birlikte istihsale katıldığı tabii kaynaklar ve sermaye arttıkça artarsa, aynı şekilde, sermayenin verimi de, birlikte istihsale katıldığı emek ve tabii kaynaklar arttıkça artar. Bunun tersi de doğrudur: sermayenin verimi, birlikte istihsale katıldığı tabii kaynak ve emek azaldıkça azalır. Yabancı ülkelere giden işçiler sermaye ile birlikte istihsale katılan (çalışan) işçiler-

se, sermayenin birlikte istihsale katıldığı emek miktarı azalır. Sermayenin verimi ve yatırımdan umulan gelir düşer. Fakat yabancı ülkelere giden işçiler gitmeden önce işsiz durumda iseler, bu tesir sıfır olur; sermayenin birlikte istihsale katıldığı emek miktarı, yatırım geliri ve yatırım kararları değişmez.

Yabancı ülkelere işçi akımının yatırım geliri üzerindeki ikinci bir tesiri de şudur. Bazı nevi yatırımların artması için toplam istihlâkin artması gerekir. Çünkü istihlâkin artması mallara olan talebi artırır, arz sabitken talebin artması fiyatları yükseltir, fiyatların yükselmesi kârları artırır, daha fazla kâr elde etmek isteyen müteşebbisler daha fazla istihsalde bulunmak isterler, daha fazla istihsal ise yeni makineleri, fabrikaları, kısaca yeni yatırımları gerektirir. Toplam istihlâkin azalması, aynı sebepler yüzünden, yatırımları azaltır. Yukarıda yabancı ülkelere işçi akımının toplam istihlâki azalttığını söylemiştik; öyleyse işçi akımı bu nevi yatırımları azaltır. İşçi akımının doğurduğu toplam istihlâk kısılması ne kadar büyükse, ve istihlâkten uyarılmış bu nevi yatırımlar toplam yatırımların ne kadar büyük bir nispetini teşkil ediyorsa, işçi akımı yüzünden yatırımlardaki kısılmanın o kadar büyük

olacağını söyleyebiliriz.

İşçi akımının yatırım maliyeti üzerindeki tesirleri nelerdir? Yatırım yapmak için tasarrufa ihtiyaç olduğunu, tasarruf ve yatırım yapanların ayrı kişiler olduğunu söylemiştik. Tasarruf edenlerin tasarruflarını yatırımcılara vermeleri için, yatırımcıların tasarruf sahiplerine bir bedel vermeleri gerekir ki biz buna faiz diyoruz. Demekki faiz, yatırımın maliyet unsurlarından biridir. Faiz haddini tayin eden şeyin tasarruf arz ve talebi olduğu söylenebilir. Yukarıda, işçi akımının tasarrufu arttırdığını söylemiştik; bu, tasarruf arzının artması demektir. Tasarruf talebi sabitken tasarruf arzının artması faiz haddini düşürür; bu, yatırım maliyetlerinde bir düşme demektir. Yatırım maliyetlerinde bir düşme ise yatırım kararlarını müsbet yönde etkiler.

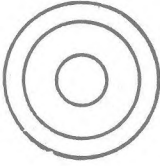
Yatırım maliyetinin unsurlardan biri de emektir. Yukarıda, işsizlerin gitmesi halinde ücretlerin değişmediğini, fakat çalışanların da gitmesi halinde, ücretlerde bir yükselme beklenmesi gerektiğini söylemiştik. Demekki çalışanlar da giderse, ücretler yükselir, yatırım maliyetleri kabarır, bu da yatırımların kısılmasına yol açar.

Görüldüğü gibi işçi akını genellikle tasarrufları arttırmakta, fakat bu akımın özel kesimin yatırım kararlarını ne yönde etkileyeceği ters

yönlere işliyen çeşitli kuvvetlerin nisbî önemine bağlı bulunmaktadır. Giden işçiler yalnız işsizlerse, yatırımların ne yönde etkileneceği, toplam istihlâkteki düşüşün yatırımları azaltma, ve faiz haddindeki düşüşün yatırımları arttırma yönündeki temayüllerinden hangisinin kuvvetli olduğuna bağlıdır. Eğer toplam istihlâkteki değişmelerin uyardığı yatırımlar sıfır (ki böyle olması için hiç bir sebep gösterilemez), yatırımların artacağı söylenebilir.

Nihayet bu konuda devlete düşen görevler üzerinde de kısaca durabiliriz. Yabancı ülkelere işçi akımının tesirlerini incelerken, istihlâkin uyardığı özel yatırımlar hali hariç, toplam talebin sabit olduğunu farkettilik. İşte devletin ilk görevi, işçilerin yurt dışına çıkması yüzünden doğacak toplam is-

tihlâk talebi azalmasını giderecek bir maliye politikası gütmektir. Yine, Türkiye sermaye birikimine, bunun için de tasarrufa ihtiyacı olan bir ülkedir; devlet, giden işsizlerin istihlâk ettiği gelir payının tasarrufa dönüşmesini sağlayacak, yurtta kalanların istihlâkini arttırmasını önliyecek tedbirler almalıdır. Eğer tasarruf artışı sonucunda faiz haddinin düşmesi özel yatırımları istihlâkteki azalış kadar arttırmıyorsa, devlet, bu şekilde elde edilen tasarrufu yatırım hali-ne dönüştürmelidir. Bu, hem (kısa devrede) eski emek kullanımı-nı, hemde (uzun devrede) sermaye birikimini (iktisadî büyümeyi) sağlar. Demekki yabancı ülkelere işçi akımının Türkiye'nin iktisadî büyümeyi) sağlar. Demekki yabancı ülkelere işçi akını Türkiye'nin iktisadî gelişmesini hızlandırabilecek bazı imkânlar da sağlayabilir.

Sendikaların Ücret Politikasının Ekonomik Sonuçları (*)

Engin ÜNSAL

Tekstil Sendikası Başkanı

Bir ülkedeki işçilerin sendikalar halinde örgütlenerek bir kuvvet haline gelmeleri ve çeşitli ekonomik problemlerin gelişimini etkilemeleri önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bir ülkede millî sendikalar veya federasyonlar çatısı altında toplanan işçiler Toplu Sözleşme mekanizmasına dayanarak o ülkede yaşayanların yaşama seviyesini yükseltebilir mi? Yoksa işçi sendikaları çeşitli sanayi kolları üzerinde kurdukları tesir sahaları sonucu o ülkede çeşitli iş kollarında çalışacak işçi sayısını ve ge-

nel olarak sanayinin üretim gücünü sınırlamakta mıdır? Eğer sendikaların bir ülkede yaşama seviyesinde bir düşme meydana getirdikleri tezi kabul edilirse acaba sendikalar kendi üyelerinin yaşama seviyelerini yükseltmekte faydalı olabiliyor mu? Eğer olabiliyorsa işçilerin yaşama seviyelerindeki bu yükseliş toplum içinde belirli bir sınıfın zararına olarak mı geliyor? Sendikalar millî gelirin âdil olarak dağılımını gerçekten sağlayabiliyorlar mı?

Bütün bu soruların cevaplarını aramak ve sendikaların ekonomik düzen içindeki yerlerine işaret etmekte sayısız faydalar vardır.

(*) İktisat Dergisi, Sayı: 17, Kasım, 1965.

Sendikaların yaşama seviyesine etkisi

Önce işçi sendikalarının bir ülkede yaşayanların yaşama seviyelerini nasıl etkiledikleri konusu üzerinde duralım. Toplumların yaşama seviyesini o ülkede üretilen malların toplamını genel nüfusa bölmekle elde edebiliriz. İşçi sendikalarının mal üretimine olan etkisini sendikaların işyeri işletmesinin verimine, ücretlerin yapısına, ücretlerin seyrine ve teknik gelişmenin işyerlerine uygulanmasına etkilerini inceliyerek ortaya koyabiliriz.

Sendikaların işyeri işletmesi yöneticileri daha iyi daha verimli çalışmağa zorladıkları için etkilediklerinde şüphe yoktr. Bir işyerinin yönetimi sendika öncesi ve sendika sonrası diye iki ayrı bölümde incelendiği takdirde büyük ayrılık gösterir. Sendikaların işyeri idarecilerini daha iyi çalışmağa zorladıklarını bugün artık herkesce kabul edilen bir gerçek haline gelmiştir.

Sendikaların ücret yapısına etkisi

(1) Slichter, Summer H. *The challenge of industrial Relations*, cornell University press, Intaca-Newyork, 1947, sh. 73.

Şimdi de sendikaların toplu sözleşme yol ile ücretlerin yapısı üzerindeki yani, değişik bölgelerdeki ve değişik sanayilerdeki ücret seviyelerine etkisini inceliyelim. Toplu Sözleşme sonucu ortaya çıkan ücretlerin yapısı mal üretiminde elde edilmesi mümkün olan en yüksek verimin elde edilmesine iki sebepten dolayı uygun düşmez. Sebeplerden birincisi toplu sözleşmenin yarattığı ücret yapısı sanayinin en uygun oranda mal üretmesine mâni olur. Meselâ ücret yapısı, üretilen ayakkabıların, madenî eşyanın, tekstil mamüllerinin yanısıra «doğru» sayıda araba, buzdolabı, çamaşır makinesi, ve radyo imâl edilmesini önler.

İkinci sebep ise toplu sözleşme sonunda ortaya çıkan ücretlerin yapısı «ücretlerin fazlalaşmasından doğan» işsizlik problemini ortaya çıkarır ve böylece sanayinin verimini sınırlar.

Bir ülkede ekonominin tüketicileri en iyi tatmin eden mal karışımını üretebilmesi için çeşitli meslekde ücretler aynı ustalığı, eğitimi ve sorumluluğu gerektiren işlerin çekimini eşitleyici bir rol oynamalıdır. Bu demektir ki, çeşitli bölgelerde çeşitli iş kollarında aynı işi yapan işçilerin ücreti aynı olmamalı aksine o bölgenin, o iş kolunun ve o işin çekimi ile ters orantılı olmalıdır. (1) Yani e-

konominin tüketicilerini ideale yakın bir şekilde memnun edebilmesi için otomobil, buzdolabı, radyo, çamaşır makinesi gibi mallar üreten iş kollarında ücretler düşük olmalı buna karşılık tüketiciye daha az çekici gelen tekstil sanayiinde, deri sanayiinde v.s. ücretler yüksek olmalıdır. Ancak bundan sonra ekonomi toplumun fertlerini en çok memnun edecek oranda mal üretiminde bulunacaktır. Halbuki sendikaların ücret politikası bunun tam karşısındadır. Sendikalar çeşitli bölgelerde ve çeşitli işyerlerinde hattâ iş kollarında aynı işi yapan ve aynı eğitimi, teknik bilgiye gerektiren işler için aynı ücreti elde etmek prensibini güderler. Ayrıca uygulamada bazı iş kollarında ücretlerin ötekilere naza-

ran daha yüksek olması o iş kolları ürünlerinin tüketicilerce daha önemli bulunması ve o iş kolunun farklı işçi yapısını gerektirmesidir. Toplu sözleşmenin aynı vasıfta işçi isteyen çeşitli işkolları arasındaki çekim farkını eşitleyici bir rol oynaması beklenemez. Aksine sendikalar işkolları arasındaki iş gücü farklarını, ücretleri yükseltmek için, daha belirli bir hale getirmek zorundadırlar. Ayrıca sendikaların kuvveti de bu konuda önemli rol oynar. Sendika kuvvetli oldu mu işin sorumluluk ve teknik bilgi puanları düşük bile olsa işçi ü-

retleri normal şartlar altında yani toplu sözleşmenin bulunmadığı kişisel sözleşme ortamında teknik bilgi, tecrübe, sorumluluk gibi iş unsurlarına göre tayin edilecek ücret haddinin daha üstünde olup, sonuç olarak o iş kolunda üretilen mal fiyatları daha yüksek ve üretim oranı da düşük olacaktır. Buna karşılık sendikaların zayıf olduğu iş kollarında üretilen malların fiyatı daha düşük ve üretim oranı da daha yüksek olacaktır.

Bütün bunlardan elde edilen sonuç şudur; toplu sözleşme düzeyinde millî ekonomi net millî geliri âzâmî bir duruma getirecek şekilde mal üretiminde bulunamayacaktır. Sendikaların kuvvetli olduğu iş kollarında veya bölgelerde sendikalar ücretleri serbest pazar şartları altında doğacak ücretlerin ortalamasından daha yüksek bir seviyeye getirecek ve o iş kolları ile o bölgelerde mal üretimi kapasitenin çok altında olacaktır.

Ücret artışlarından doğan işsizlik

Kuvvetli sendikaların işçilerin vasıflarına dayanmayan bir ücret yapısı kurması ücretlerin fazlalığından doğan bir işsizlik konusunun ortaya çıkmasına sebep olur. Kuvvetli sendikalar kendi iş kollarında veya bölgelerindeki çalışma şartlarını işçiler için çekici bir du-

ruma getirirler, ve sonunda o iş kollarına işçi akınının başlamasına sebep olur. Her işçi daha yüksek ücret ödeyen bir iş kolunda yılda 150 gün iş bulabilmeyi daha az ücret ödeyen bir işkolunda 300 gün devamlı iş bulmaya tercih eder. (2)

İşçi akının ücretlere etkisi

İşçilerin çalışma şartları daha çekici işkollarına akın etmelerine en güzel örneği 1930 yılında Amerika'da tekstil iş kolu verdi. 1930 dan itibaren kuvvetli bir sendika olarak gelişen giyim işçileri sendikası konfeksiyon üzerine çalışan iş yerlerinin çalışma şartlarını çok çekici bir hale getirdi. 1923 yılında 1.4 milyar dolar değerinde üretim yapan bu işkolunda 1939 yılında üretim değeri 1 milyar dolara düştü. Fakat aynı yıllar içinde konfeksiyon işkolunda çalışan işçi sayısı 133,195 den 279,402 ye çıktı. Bu işçi akınından dolayı bu işkolunda yılda işçi başına düşen ücret ortalamasında, bir düşüklük meydana geldi. Bir konfeksiyon iş-

çisinin eline 1923 de yılda ortalama olarak 1.324 dolar geçerken, 1939 yılında 920 dolara düştü. (3)

Böylece bir sanayi talebin üzerinde bir işçi akını ile karşılaşır- sa meydana getirdiği açık işsizlik sonucu millî gelire kattığı değer fazlalığında bir duraklama ya da bir düşme görülecek ayrıca ortalama işçi ücretlerini azaltacaktır.

Toplu sözleşmenin ücret akışına etkisi

Toplu sözleşmenin ücretlerin akışı üzerindeki etkisi nedir? Uzun bir süredir Batı'da sendikalar ücretlere toplu sözleşme yolu ile yapılacak zammı iş yerinin veya işkolunun verim artışına dayandırmaktadırlar. (4) Meselâ bir iş kolunda yıllık verim artışı yüzde iki civarında ise o iş kolunu bütün olarak kapsamına alacak olan toplu sözleşme müzakerelerinde sendika, enflasyona sebep olmamak üzere % 2 civarında bir zam isteğinde bulunmaktadır. Diyelim ki sendika üyeleri ileride işkolundaki verim artışı oranında ücretlere zam elde etmeyi yeterli bulmaktaki ve meselâ verimin % 2 olduğu bir durumda % 4 oranında bir zam isteğinde bulunmayı öngörmektedirler. Böyle bir durumda ne olacaktır? Sendikalar ücretleri % 4 oranında yükselttikleri zaman fiatlar verim artışı ile üc-

(2) Bloom ve Northrup, **Economics of labor Relations**, Illinois, 1961 sh. 437.

(3) Slichter, a.g.e. sh 76-77

(4) **Wage Policy in Sweden**, Lo yayınları, Stockholm, 1964 sh 5-6.

ret artışı arasındaki farkı ortadan kaldıracak bir şekilde yükseltebilecek midir? Eğer fiatlar, bu dengesizliği giderebilmek için, çeşitli sebeplerden dolayı yeteri kadar yükseltilemezse işsizlik mi olacaktır?

Bazı iktisatçılar ve bu arada sendikacılar yukarıda açıkladığımız, koşullar altında yani ücretlerin verim artışından fazla bir oranda yükselmesi durumunda işsizliğin doğacağı düşüncesinde değillerdir. Onlara göre ücretlerdeki bu artış işçinin satın alma gücünü arttıracak ve işverenler ücret ve verim artışları arasındaki bu dengesizliği fazla satış yapmak yolu ile giderebileceklerdir.

İşçi ücretlerindeki, verime göre, dengesiz olan bu artış ancak iki şarta bağlı olarak dengesizliği giderici fiat artışına sebep olur. Bunlardan ilki o işkolunda üretimin yıllık hacminin düşmesidir. Yıllık üretim düşerse, piyasa talebi aynı kalacağından, fiatlarda yükselecektir. Ücret artışı karşısında fiat artışının olabileceği ikinci durum piyasada tüketicilerin yapacakları harcamaların artmasıdır.

Harcama hızı ve fiatlar

Yukarıda bazı iktisatçılar ve sendikacıların ücret artışlarının işsizliğe sebep olmayacağını, aksine

artan satın alma gücünün yeni işyerinin daha çok üretimde bulunmasına sebep olacağı görüşünde olduklarını belirttik.

Bu görüşün sağlam bir görüş olduğu söylenemez. Birkere bir ülkede toplu sözleşme yolu ile ücret zamlarından faydalananların sayısı toplum nüfusa göre çok azdır ve bunların elde edeceği gelir fazlası toplum nüfusun tüketme gücünü yükseltmez. Bu yönden ücretlerdeki artışın fiatların artışına etkisini incelersek,; yukarıda da belirttiğimiz gibi, fiatlar ancak fertlerin gelir artışı oranında harcama artışında bulundukları sürece yükselir. Halbuki yapılan incelemeler harcama hızının gelir arttıkça fazlalaşmadığı, aksine yavaşladığı merkezindedir. Onun için sendikalar ücretleri toplu sözleşme yolu ile arttırdıkları sürece fiatların da artacağı yolunda yayılmak istenen fikirler bir gerçeğe dayanmamakta ve çok defa sendikalara karşı toplumun güvenini sarsmak amacını gütmektedir. Ücretlerdeki artışı takip edecek olan fiat artışları belirttiğimiz gibi ancak üretimin düşmesi ve tüketicilerin harcama hızında artış olması hallerinde ortaya çıkmaktadır.

Ücretlerin akışı ve ekonomik durum

Sendikaların, ücretlerin akışına olan etkisine birde ekonominin

içinde bulunduğu durum açısından bakmak gerektir. Millî ekonomi bir kalkınma devrinde ise ve üretim eğrisi gittikçe yükselen bir karakter arz ediyorsa sendikalarda işçi ücretlerini devamlı olarak arttıran bir politika takip edeceklerdir. Millî ekonominin bir bütün olarak durakladığı veya bir gerileme kaydettiği devrelerde ise sendikaların daha önemli bir rol oynadıkları görülür. Normal olarak ekonominin zenginlik devresinde ücretlerin artması ve gerileme devresinde ücretlerin azalması gerekirken sendikaların var olduğu bir düzende ücretler bu akışı takip etmiyor yani zenginlik devresinde ücretler artıyor fakat gerileme devrinde eriştikleri seviyeyi muhafaza ediyorlar ve bir düşüş göstermiyorlar. (5) Sendikaların ekonominin gerileme devrelerinde ücret seviyelerini muhafaza edebilmedeki bu başarısı sendikanın işçi için ne kadar önemli bir kuruluş olduğunu belirten güzel bir örnektir.

Ücret - fiat artışı dengesizliğinin sonuçları

Fiatlara oranla daha yükselen ücret seviyelerinin işsizliğe yol açıp açmayacağı da üzerinde önem-

le durulması gereken bir konudur. Bu sorunun cevabını işverenlerin kârından elde edilen ücret zamlarının biriktirme ve yatırım eğilimlerinde yaratacağı değişikliğin şiddetinde aramak gerekir. Bilindiği gibi biriktirme ve yatırım eğilimleri millî gelirin hacmi ile değişen bir karakterdedir. Bu temayüller ayrıca ücretler ve fiatlar arasındaki ilişkiye göre de değişiklik arz eder. İşverenlerin kendi kârlarından yapacakları biriktirme ücretlerin fazlaşması ile işçilerin her gelir seviyesinde yapacakları biriktirmeden daha fazladır. Aynı şekilde ücretler fiatlara oranla daha yüksek olduğu taktirde teknik keşiflere verilen önem ve yatırım hacmi daralacaktır. Neticede ücretler fiatlara göre daha çok yükselir ve biriktirme temayülü daha şiddetlenirse memlekette istihdam seviyesinde bir düşme ortaya çıkacaktır. Fakat ücretler fiatlara göre daha çok yükselirken yatırım eğiliminde de bir yavaşlama meydana getirmezse ya da yatırım eğilimini daha hızlandırır ise istihdam seviyesinde bir düşme meydana gelmeyecektir.

Az gelişmiş ülkelerde durum

Az gelişmiş ekonomilerde ücretlerin fiatlardan daha çok yükselmesi olayı kolay kolay rastlanılabilecek bir nitelikte değildir. Bu ülkelerde her şeyden önce sendikalar

(5) Rees, Albert., **The Economics of Trade Unions**, Univensity of Chicago, 1961, Sh. 55-60.

ücretlerle fiatlar arasında ve ücretlerin lehine bir dengesizlik kuracak güçte değildir. Bir an için sendikaların ücretlerde fiat artışlarının üzerinde bir artış sağladığı kabul edilse bile bunun işsizliğe sebep olacağı iddia edilemez. Az gelişmiş ülkelerdeki dar gelirli insanlar kendi gelirlerindeki artışın büyük bir kısmını, gelişmiş ekonomilerdeki işçi ve memur sınıfının gösterdiği eğilimin aksine, biriktirme yoluna gitmezler. Bu ülkelerde emeği ile geçinenlerin yaşama seviyeleri bir hayli düşük olduğundan ellerine geçen gelir artışının hemen hemen tamamını kendi maddi ihtiyaçlarının giderilmesine harcarlar. Yani az gelişmiş ülkelerde fiat artışının üzerinde ücret artışları elde etmek biriktirme eğiliminde ani bir değişiklik göstermez ve istihdam seviyesini menfi yönden etkilemez.

Milli gelirden sendikalı işçilerin payı

Toplu sözleşme milli gelirin dağılımından senkida üyelerine düşen payı arttırmakta ne derece faydalı olabilmektedir?

Sendikaların toplu sözleşme yolu ile milli gelirden sendika üyelerine giden payı arttırmadaki başarısı o ülkedeki işçilerin bütün olarak öğütlenmesine ve eğer öğütlenmemişlerse iş yerinde sendika-

lı işçi veya sermaye koyabilme olanağına bağlıdır. Bir ülkedeki bütün işçiler sendikalaştırılmış ise milli gelirden işçilere gidecek payın toplu sözleşme yolu ile artması işçi yerine sermaye koyabilme olanağına bağlıdır.

Eğer sendikalı işgücünün değeri mal fiatlarına göre % 10 oranında artar ve bu artış sendikalı işçilerin % 10 dan az bir oranda azaltılıp yerlerine aynı oranda sendikasız işçi veya sermaye kullanılmasına yol açarsa sendikalı işçilerin milli gelirdeki payı artar. Bunun aksine sendikalı işçi ücretlerindeki artış oranının üstünde bir azalma görülür ve yerlerine sendikasız işçi alınır veya sermaye konursa milli gelirden sendika üyesi işçilere düşen pay azalır.

Artan ücretler yolu ile sendika üyelerinin milli gelirdeki paylarını azaltmak yada fazlalaştırmak hususu sendikaların kontrolü ve gücü dışında olan bir konudur. Milli gelirden sendika üyelerine düşecek payın artması yada azalması yükselen ücretler karşısında memleketteki sendikalaşmamış işçi sayısına ve işverenlerin maliyeti yükselen işçi sayısını azaltıp yerine daha çok sermaye yatırımı yapma temayülüne bağlıdır.

Bizde durum ne olabilir?

Türkiye gibi geniş çapta işsiz-

liğin hüküm sürdüğü, sendikalı işçi sayısının toplam işçi sayısına göre çok küçük nisbette olduğu bir memlekette işverenler milli gelirden sendikalı işçilere giyecek payı yükseltmemek veya aynı seviyede tutmak için sendikalı işçileri işten çıkartma ve yerine daha düşük ücretlerle çalışmayı kabul edecek sendikasız işçileri işe almaya gayret etmeleri beklenabilir. İçinde bulunduğumuz ekonomik durum yönünden sermaye birikiminin az ve dağınık olması sendikalı işçi yerine sermaye konulması gerçekleşmesi zor bir ihtimaldir.

Bu sendika üyesi işçilere milli gelirden düşecek olan ve yükselen bir şeyir takip eden payın azalması için sendikalarımız toplu sözleşmelerde üyelerinin iş emniyeti ile ilgili konulara çok önem vermeleri ve bir yanda da sendikalaşmamış işçileri örgütlemeye önem vermeleri gerektir. Sendikaya üye olan işçi sayısı çoğaldıkça ücreti yükselen sendikalı işçiyi işten çıkarıp yerine sendikasız işçi almak olanağı güçleşir ve sendikalar milli gelirden işçilere gidecek payın gittikçe büyümesine sebep olurlar.

Ücret politikasının önemi

Ücret politikası sendikaların üzerinde durmaları gereken en önemli konulardan biridir. Çünkü bir yandan sendika üyelerinin yaşama

seviyesini, bir yandan da devletin sanayi ve işçi münasebetleri alanında oynayacağı rolü ilgilendirir.

Şurası açıktır ki bir ülkede sendikalı hareketin bir tek ücret politikası olmadı mı her federasyon ve her millî sendika kendine has bir politika takip edecek ve gerektiğinde federatif tipte ve millî sendika tipinde bile bu politika bünye içinde bölgelere ve mahalli sendika ve şubelerin gücüne göre bir başkalık gösterecektir.

Böyle bir tutum, uzun vadede, bir ülkenin sendikâl hareketini menfi yönden etkiler .

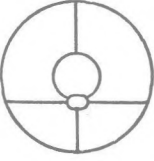
Sendikacılığı en iyi şekilde değerlendirmek üzere bir ülkede bulunan sendikaları temsil eden merkezin meselâ Türkiye'de Türk-İş'in, belirli bir ücret politikası bulunmalı ve bunu kendine bağlı sendikalara uygulatabilmelidir. Türk-İş ücret politikası konusunda yapacağı çalışmalarla sendikaların isteyeceği ücret zamlarını hayatın pahalılaşma oranına mı, işverenin kâr durumuna mı yoksa işkolunda veya işyerindeki verim artışına mı dayandırması gerektiği konusunda bir karara varması gerektir.

Bugün büyümekte olan sendikaların ve bağlanmış oldukları merkezin ücretler konusuna gereken önemle eğilmeleri artık kaçınılmaz bir ihtiyaç haline gelmiştir.

Ücretler konusu sendikaların ve işçinin sendikaya bağlanışının varlık sebebidir. Bu konuya önem vermek sendikaların geleceğine ve

işçinin kendisine önem vermek, işçiyi gereği gibi koruyabilmek demektir.

beciya

Az Gelişmiş Ülkeler ve İktisatçı (*)

Mecit PIRHASOĞLU
(İşletme Uzmanı)

Az gelişmiş ülke derken burada ifadenin doktrinel manâsını açıklayacak değiliz. Bunu tamamen okuyucunun anladığı kıvamda kabul edip sadece bu ortamın bir yönünü tahlil etmeğe çalışacağız.

Sosyal adalet ve gelir dağılışı dengesizliği, yatırım sermayesinin kifayetsizliği, tasarruf veya istihlâk meylinin seyri, dış tediye muvazenesindeki açık, kalkınma için plân gerekliliği veya en ideal iktisadî düzenin münakaşası belki ve hatta muhakkak ki çok daha ilgi çekicidir. Ancak bir iktisatçının, konunun bu safhasına eğilmesi de

herşeyden evvel bir sosyal nosyon ve ihtiyaç meselesidir. Eğer iktisatçının görüşünü benimsiyecek bir ortam yoksa o ortamda iktisatçı varlığını gösteremez.

İşte bu düşüncenin ışığı altında iktisatçının piyasasını tahlil etmeğe çalışacağız. İktisadî mal ve hizmetlerin faydası, o mal veya hizmetlerin ihtiyaçları tatmin hassasında saklı olacağından iktisatçının faydasıda onun karşılıyacağı ihtiyaçla ölçülebilecektir.

O halde hareket noktamız iktisatçıya duyulan veya duyulması gereken ihtiyaç olacaktır. Bir iktisatçıya ne zaman ve niçin ihtiyaç duyulur. İktisatçı, bu zaman içinde

(*) İktisat Dergisi Sayı 49 Temmuz 1968.

ki «niçin» i nasıl cevaplandırır?

Bu suallerin cevaplarını şöyle ce sıralamak mümkündür :

- 1 — Ferdî teşebbüs kapasitesinin üstünde işletme sayısının artması.
- 2 — İktisadî kaynakların optimum seviyede işletilmesi.
- 3 — Teknik yeterliliğin rantabiliteyi yükseltmediğinin müşahadesi .
- 4 — Bütün imkânların kullanılmasına rağmen iktisadî krizlerin baş göstermesi.

Ancak bu dört maddede özetlediğimiz şartlar neticesindedir ki bir memlekette iktisatçıya ihtiyaç duyulur. Çünkü teknik hedeflere varıldığı ve hadiseler beşerî ve ekonomik etkenlerin hakim olmağa başladığı ancak bundan sonra farkedilebilir.

Gerçi, bu prosodürün bir an için aksini de düşünmek mümkündür. Şöyleki, iktisatçı kendi talebini bizzat kendi yaratabilir.

- 1 — Ferdî teşebbüsü kolektifileştirmek veya anonimleştirmekle.
- 2 — İktisadî kaynakların iptimum seviyede kullanılması.

ma yollarını bizzat araştırmakla.

- 3 — Teknik imkânların rantabiliteyi mutlak manâda devam ettiremeyeceğini izah etmekle.

Ancak bu yol, iktisatçı piyasasının tolerans ve kültür seviyesine bağlıdır. Bunu kısaca ülkenin az veya çok gelişmişliği şeklinde ifade lendirmekle mümkündür.

Eğer ülke, iktisaden ileri durumda ise orada iktisatçı mevcut şartları en iyi şekilde koordine etme imkânına sahiptir. Çünkü, sermaye piyasasında iktisatçının düşünce ve plânlarına karşı saygı veya hiç değilse bir iktisadî teşebbüsün her şeyden evvel bir iktisadî plâna ihtiyacı olduğu fikri vardır. Bu fikir geçmişteki tecrübelerin mahsulüdür. Bir çok teşebbüs plânsızlık sebebiyle akamete uğramış veya uğrayanlar müşahade edilmiştir.

Bu şartlar içinde iktisatçı motor kuvvet olarak öne geçer ve kendi talebini kendi yaratabilir.

- 1 — Geçmişin acı tecrübeleri vardır.
- 2 — Plânsız teşebbüsün muaffak olamayacağı inancı mevcuttur (Plân Fikri)
- 3 — Sevk ve idareciliğin özel

bir ehliyeti gerektirdiği bilinir.

- 4 — İhtisaslaşma ve iş bölümünün ekonominin temel şartı olduğuna inanılır.
- 5 — Modern ekonominin, teknik ve beşeri yüzlü bir madalyon olduğu bilinir.

Bu fikri yapı yanında bol miktarda tasarruf sermayesi de mevcuttur. İşte iktisatçı bu şartları koordine edecek güce sahipse kendi talebini kendisi yaratabilir. Çünkü atıl vaziyetteki tasarruf sermayesi bir işaretle yatırım sermayesi olmaya hazırdır.

Meselenin diğer cephesine gelince yazımızın konusuna değinmiş olacağız. Yani az gelişmiş veya yeni gelişmeye başlamış ülkelerde iktisatçı.

Bu ülkelerin karakteristik vasfını kısaca özetlersek iktisatçı için gerekli şartlardan yoksun olduğunu görürüz.

Şöyleki :

- 1 — Ferdî teşebbüs kapasitesi üstünde işletme yoktur.
- 2 — İktisadî kaynaklar henüz el değmemiş kadar bakirdir.

3 — Kâr için teknik imkân کافی ve yeter şarttır.

4 — Piyasa her türlü mal ve hizmete karşı açıktır.

5 — Tasarruf sermayesi ve profesyonel müteşebbis yok denecek kadar az, olana da itimat hiç yoktur.

Şimdi kısaca özetlediğimiz bu şartları fazla detaylandırmadan tahlil edelim.

1 — Umumi olarak sayılan bu şartlar altında iktisatçı, meslekinosyonunu ortaya koyamaz. Şöyleki henüz ferdî teşebbüs kapasitesinde bulunan piyasa için iktisatçı istihdam etmek bir lükstür. Sürüm az olmasına rağmen kâr nisbeti korkunç derecede yüksek olduğundan teşebbüs erbabı, her şeyin en iyi şekilde ancak kendisi tarafından bilindiği kanısındadır. Bu yargıda, sermayedar kısmen de haklıdır. Çünkü: az gelişmiş ülkelerde iş hayatı nev'i şahsına münhasır bir karışık düzen içindedir. En basit meselenin azami derecede dağıtılması ve hiç kimsenin anılamıyacağı bir hale sokulduktan sonra insiyaki bir şekilde, kontrol altında bulundurulması, bu durumun basit bir izah tarzıdır. İktisatçının bu gir-dap içinde kendi metotlarını kabul ettirmesi ise çok zor veya imkân-

sızdır. Kendi nosyonunu bırakıp piyasanın istediği tip olmak ise mesleğini inkârdır. Esasen bunun için iktisat tahsili yapmaya lüzum da yoktur.

2 — Az gelişmiş ülkelerde iktisadî kaynakları henüz bakir oluşu değişik bir iş adamı tipi yaratmıştır. Cahil ve cehaletin verdiği cesaretler atak bir tip. Bütün sermayesi cesareti olduğu için esasında kaybedecek birşeyi olmıyan bu tipler, kimsenin at koşturmadığı meydanda daima önde gelmekte ve çok rahat kazandıkları için de şımarmaktadırlar. Bunlar, rahat kazanıp şımardıkları için iktisatçıya itibar etmezler. Çünkü onlar için iktisat demek kazanmaktır ki esasen yeteri kadar kazanmaktadırlar.

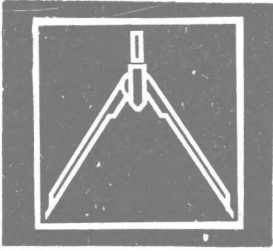
Kaynakların henüz el değmemiş olması sebebiyle küçük bir teknik uyarma büyük menfaatler sağlamaktadır. Dolayısıyla bütün semere de teknik uyarmayı yapan teknik elemana mal edilmektedir. Henüz teknik imkânların hududuna varılmadığı için iktisatçının ranta

bilite hesapları bir fantezi olarak kabul edilir.

4 — Piyasa her türlü mal ve hizmeti büyük bir iştah ile karşılamaya hazır olduğundan en küçük bir pazarlama faaliyetine katlanmadan sürüm sağlamakta ve iktisatçının pazarlama konusundaki fikirlerine de ihtiyaç duyulmamaktadır.

5 — Cehalet sermayesi karşısına, metotlu bir şekilde çıkmak isteyen iktisatçının karşılaşacağı en büyük güçlük ise gerekli tasarruf sermayesi yokluğu ve mevcudun da ürkekliğidir. Az gelişmiş ülkelerde tasarruf çok zor olduğu için tasarruf sahibi parasına sıkı sıkıya bağlıdır. Bu sebeple profesyonel müteşebbise itimat yoktur.

Bu şartlar altında bulunan piyasada iktisatçı ne yapabilir. Bu konuyu gelecek yazıda incelemek üzere bu yazımıza son verirken bugün iktisatçının karşısına dikilen korkunç barikatı bir nebzecek olsun ifade ettiğimiz kanısındayız.

Tarım Ürünlerinde Destekleme Fiyat Politikası (*)

Prof. Dr. Mükerrerem Hiç

Pamuk, tütün, çay, buğday, fındık, pancar gibi bellibaşlı tarım ürünlerinin üreticileri destekleme fiyat ve destekleme alım politikası ile korunmaktadır. Destekleme alımlar Tekel, Toprak Mahsulleri Ofisi gibi özel kamu kuruluşları yahut yarı resmî hüviyetteki üretici kooperatifleri tarafından yürütülmekte, her bir ürünün destekleme fiyat seviyesi her yıl hasat döneminde o yıla ait şartlara göre ve şüphesiz ki devlet müdahale etmediği takdirde serbest piyasada teşekkül ede-

cek fiyata kıyasla daha yüksek bir seviyede tespit edilmektedir. Değişik kalitedeki ürünün kalitesine ve en iyi kalite ürüne ait baş fiyat dikkat nazarına alınmak suretiyle değer biçilmektedir. Aynı tarım ürünleri sadece ilgili kamu kuruluşları yahut kooperatifler tarafından değil aynı zamanda tütün, çay gibi tekel ürünlerinde olduğu gibi, dış pazarlara sevkedilmek üzere ihracatçı tarafından, yahut diğer tarım ürünlerinde olduğu gibi, hem iç ve hem de dış pazarlara sevkedilmek üzere tüccar ve ihracatçı tarafından satın alınabilir. İhracatçı ve tüccarın alım fiyatını devlet müdahalesi konusu yapmaya lüzum yoktur. Çün-

(*) İktisat Dergisi Sayı 72, Haziran 1970.

kü, üretici malını her zaman destekleme fiyat üzerinden destekleme alım yapan kuruluşa satmak imkânına sahip olduğu cihetle esasen tüccar ve ihracatçı bu desteklemeye fiyatın altına inmez; üstüne çıkması da bahis konusu olmadığına göre, prensip olarak tüccar ve ihracatçı alımları da dahil bütün piyasalarda tek fiyat carî olur.

Destekleme fiyat, devlet müdahale etmediği takdirde serbest piyasada teşekkül edecek olan fiyatın üstünde olduğu için destekleme fiyat ve alım politikası tarım üreticisinin gelirinin artırılması ve bunun yanında tarım üretiminin teşviki hususunda etkin bir tedbirdir. Tarım ürünleri fiyat ve alım satımlarına müdahale edilmeyerek serbest piyasaya bırakılması halinde iklimdeki, istihsal seviyesindeki ve dünya piyasası fiyatlarındaki dalgalanmalara bağlı olarak çiftçinin gelirinde husule gelecek düşme ve dalgalanmalar çiftçiyi müşkül durumda bırakabilir.

Devletin tarım ürünlerine, destekleme fiyat politikası yerine başka yollarla müdahalesi de söz konusu olabilir. Meselâ, fiyatların serbest bırakılması ve fakat üretilmeye satış yahut istihsal üzerinden devlet tarafından ayrıca bir teşvik primi ödenmesi gibi. Böyle bir müdahale tarzında, aracı tüccar tekeli

de olmadığı müddetçe gerçi tarım ürünlerinin müstehlike serbest piyasada teşekkül edecek olan düşük fiyat üzerinden devredilmesi sağlanabilir. Fakat, bu tedbirin uygulanması güçtür ve çeşitli suistimallere açıktır. Yine, şayet bahis konusu tarım ürünü iç ve dış pazarlarda kalite düşüklüğü, talep noksanlığı gibi sebeplerle satılamayıp elde stoklar birikecekse istihsalin tahdidi cihetine gidilebilir. İstihsalin toprağın kalitesini de hesaba katarak adil bir şekilde tahdit edilmesi yine çeşitli idarî güçlükler ve mahzurlar arzeder ve bu tedbire ancak özel hallerde başvurulabilir. Destekleme fiyat ve alım politikası satış üzerinden pirim yahut istihsalin tahdidi gibi diğer müdahale ve tedbirlere kıyasla daha etkin olduğu cihetle bir çok ülkelerde yaygın bir şekilde uygulanmaktadır.

Türkiyede destekleme fiyat ve alım politikası uygulamalarına özellikle 1950 yılından itibaren geniş ölçüde başvurulmaya başlanmıştı. Devletin vergi ve diğer varidatı esasen masraflarını aştığı cihetle, destekleme fiyatların yüksek tespit edilmesi sonucunda yüksek meblağlara varan destekleme alımların devlet tarafından finansmanını sağlayabilmek için para arzında devamlı artışlar yapmak gerekmişti. İlk yıllarda yüksek destekleme fiyatın getirdiği teşvik iyi iklim, dış

yardımlar, tarımda makineleşme ve ekilebilir arazinin genişletilmesi gibi sebeplerle tarım istihsalı ve millî gelir süratle arttığı için para arzındaki artışlara rağmen fiyatlar genel seviyesi normal hadlerde kalmıştı. Fakat, 1954 yılından itibaren gerek tarım üretimi gerek buna bağlı olarak toplam üretim yahut reel millî gelir artışı yavaşladığı için destekleme fiyat ve alım politikası, bütçe açıkları ve çeşitli özel ve kamu kredileri artışı dolayısıyla para arzında ve harcamalarda husule gelen yükselmeler enflasyonist tazyiklerin doğmasında büyük rol oynamıştı.

Nitekim, destekleme alım yapacak olan kuruluşlar yahut koöperatifler bu alımlar için yeteri kadar fona sahip değilse Merkez Bankası ise bu avanslar karşılığında tedavüle kâğıt para çıkartabilir. Yine, aynı kurumların yahut kooperatiflerin ihracat yapmaları halinde, destekleme fiyat seviyesinin, cari döviz kuru esasına göre dünya piyasalarındaki fiyat seviyesinin altında olması dolayısıyla ortaya çıkacak fark ve zararların, avans olmak üzere Merkez Bankasına başvurularak emisyon yoluyla finanse edilmesi de mümkündür. Gerçi tarım ve ihracat faaliyetlerine paralel olarak ekonominin para yahut likidite ihtiyacı da bu aylarda artacaktır. Ne var ki, bahis konusu ku-

ruluşların devamlı açık vermeleri, destekleme fiyatın çok yüksek tutulması gibi sebeplerle, tedavüle çıkartılan para miktarı ekonominin para ve likidite ihtiyacının üstünde tespit edilebilir ve böylece enflasyon kaçınılmaz bir sonuç olur.

Destekleme fiyat ve alım politikası yukarıda bahis konusu olan yıllarda fiyatların çok yüksek tespit edilmesi, açık finansman ihtiyacı doğurması ve enflasyona yol açması gibi sebeplerle tenkit edilmekteydi. Bugün ise enflasyona yol açma ihtimali yanında değişik yönlerden ve bazı hallerde birbiriyle çelişik olan tenkitlere konu yapılmaktadır. Bu tenkitlerden başlıcaları aşağıda, değişik ürünlerin özel problemlerini ayrı ayrı ele almadan, genel hatlarıyla ve kısaca belirtilmektedir.

Birinci tenkit, daha çok üreticiler ve üreticileri koruyan teşekküller tarafından yapılmaktadır ve destekleme fiyatın artan üretim maliyetlerine kıyasla düşük tespit edildiğine, esasen ürünlerin baş fiyatına kıyasla çok daha düşük fiyat üzerinden satın alındığına dairdir. Bu yoldaki tenkitleri dikkatle karşılamak gerekir. Çünkü, destekleme fiyatın gereğinin üstünde tespiti bu sefer de verimlilik ve maliyetlere önem verilmemesine düşük kaliteli yahut yüksek maliyetli istihsale

yol açabilir; aynı zamanda da devlet bütçesine büyük yük tahmil eder.

İkinci tenkit, tarım kesiminde ki gelir bölüşümü ile ilgilidir. Destekleme fiyat ve alım politikasından asıl istifadeyi büyük çiftçilerin elde ettiği söylenebilir. Burada tarım kesiminde servet ve gelir eşitsizliklerinin azaltılması için toprak mülkiyetine tahditler koymak suretiyle toprak reformu mu yapılması gerekeceği, yoksa tarımdan alınan gelir vergisi kapsamının genişletilmesinin kâfi mi geleceği ayrı bir tartışma konusu yapılabilir. Fakat, destekleme fiyat ve alım politikasının, büyük çiftçi yanında küçük ve orta büyüklükteki çiftçileri de koruduğu cihetle, herhalde tatbikattan kaldırılması söz konusu edilemez. Destekleme alım politikası yanında tarımdan, özellikle büyük çiftçiden alınacak gelir vergisi gelir bölüşümü problemini halledeceği gibi devlete de önemli ölçüde varidat temin edecek, böylece kalkınma hızını enflasyona başvurmadan yükseltme imkânlarını açacaktır.

Bugünkü uygulamalara yapılan başka bir önemli tenkit yine gelir bölüşümü ve istihasilin teşviki ile ilgilidir. Tarım ürünler alım satımıyla uğraşan tüccar ve ihracatçılar tarım üreticisine, özellikle küçük ve orta büyüklükteki çiftçiye kıyasla çok daha fazla korunmaktadır.

Niekim, tüccarlar ve ihracatçılar tarım üreticisine kıyasla bankalardan çok daha geniş ölçüde kredi temini imkânlarına sahiptirler. Buna karşı, küçük ve orta büyüklükteki çiftçilerin kurdukları üretici kooperatifleri kanalıyla Ziraat Bankası ve ilgili diğer banka kuruluşlarından temin edebildikleri kredi imkânları ise mahduttur. Bu durum tarım üreticisini malî bakımdan tüccara bağlı kılmakta, tüccar, üreticiye yüksek faizle kredi açmakta ve alivre satış mukaveleleriyle üreticinin malını önceden çok düşük fiyata kapatmakta, böylece geniş ölçüde tekelci kârlar sağlamaktadır. Haklı olarak yapılan bu tenkitler ve aksamaları önleyebilmek için tutulacak en etkin yol, küçük ve orta büyüklükteki çiftçiyi malî bakımdan bağımsız kılacak ve üretimini kendi imkânlarıyla yürütebilecek şekilde kredi sağlamaktan ibarettir. Artan krediler yoluyla malî imkâna kavuşan ve tüccara bağılılığı kalkan çiftçi böylece tüccar ve ihracatçıyı da yine destekleme fiyat üzerinden mal satın almaya zorlayabilecektir. Alivre satış müessesesinin ayrıca kaldırılmasına ise lüzum yoktur. Ancak, tarım kredileri artışının enflasyona yol açmaması için mutlaka gelir vergisi kapsamının genişletilmesi ve vergi kontrolünün daha etkin hale getirilmesi gibi tedbirlerle

devlet gelirlerinin arttırılması, böylece bütçe açıkları yüzünden emis-yone başvurulma yollarının kapatılması gerekir. Aynı zamanda, küçük ve orta büyüklükteki çiftçilerin alacakları krediyi istihlâke sarfet-meyerek hakikaten üretimde kul-lanmalarını ve krediyi vaktinde ö-demelerini de mutlaka sağlamak icap eder. Yine, bu kabil çiftçilere teknik bilgi v.s. yardımlar yapılmak suretiyle verimleri arttırılmalı, ü-retim maliyetleri düşürülmelidir. Aksi hallerde, küçük ve orta büyük-lükteki çiftçilere açılan kredilerin arttırılması ekonomiye fayda yeri-ne zarar getirebilir.

Destekleme fiyat seviyesinin, carî kambiyo kuruluna göre dünya piyasalarındaki fiyatın üstünde ol-ması problemini de yeniden ele al-mak faydalı olacaktır. Bu durum ih-racata yönelen kamu kuruluşlarını fiyat farkından dolayı zarara sok-makta, bu zararın Merkez Bankası emisyonlarıyla karşılanması sure-tiyle de enflâsyona yol açmaktay-dı. Ayrıca, aynı mekanizma tediye bilânçosu açıklarını kapatmak hu-susunda başarılı olma ihtimali esa-sen zayıf olan devalüasyonun başa-rı ihtimalini büsbütün zayıflatmak-tadır. Çünkü, tarım ürünleri destek-leme fiyat yoluyla teşvik gördüğü ayrıca bu fiyatları arttırmaz ve bu cihetle yapılacak bir devalüasyon yoldan istihsal ve ihracatı teşvik

etmez, sadece ihracat ve fiyat fark-ları yüzünden kamu ve yarı resmi kuruluşların bilânçolarında husule gelen zararları kapatır. Yahut ta, destekleme tarım fiyatlarını daha da yükseltebilmek üzere, yapılacak devalüasyon oranını çok yüksek tutmak gerekir ki, bu da başta ma-liyet enflâsyonu olmak üzere çeşit-li mahzurlar doğurur. Diğer taraf-tan, aynı meseleyi ihracatçının üre-ticiye vereceği fiyat açısından ele alacak olursak, ihracatçılar mutla-ka dünya piyasalarındaki fiyatlara uymak zorundadırlar. Devlet kuru-luşları ise üreticiye ihraç fiyatına kıyasla daha yüksek fiyat ödemek suretiyle zarara katlanabilirler. Bu durumda, ya destekleme alım mik-tarının sınırlandırılması ve bu sı-nırlamanın adil şekilde tanzimi su-retiyle ihracatçının üreticiye öde-mesine, demek ki tarım üreticisine karşı iki fiyatın carî olmasına rıza göstermesi, ya ihracatçının da üre-ticiden destekleme fiyat üzerinden alım yapabilmesi için ve aradaki farkı üreticiye devretmesi şartıyla ihracat yahut ihracat maksadıyla yapılan alımlar üzerinden prim ö-denmeli, yahut ta tarım ürünlerimi-zin destekleme fiyat seviyeleri ile dünya fiyat seviyelerini hesaba ka-tarak aradaki farkı ortadan kaldıran seviyede bir devalüasyon yapılma-lıdır. Böyle bir devalüasyon ithalât resimlerinde telâfi edici indirimler-

le yürütüldüğü takdirde, döviz maliyetini pahalılandırmaz. Ne var ki, dış borçlar ve borç ödemelerinde bir yük artışı mutlaka vukua gelmiş olacaktır. Şüphesiz, devalüasyon oranını çok daha yüksek tutarak destekleme fiyatları yükseltmek ve

bunun ihracatı teşvik etmesini, diğer taraftan ithalât maliyetlerinin yükselmesinin ise ithalâtı kısıtını beklemek dahi mümkündür. Fakat devalüasyonun bu yönde belirli müspet etkiler yaratma ihtimalleri zayıftır.

beciya

**Sevgili
iktisatçılar...**

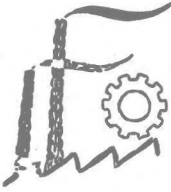
**Dergiye ilân
veriniz,**

*

**Dergiye ilân
bulunuz,**

*

**Zira bu eser
sizindir !..**

Tekstil Sanayii ve geri kalmış lkeler (*)

Doç. Dr. Erdinç TOKGÖZ
H. . Ekonomi Enstitüsü
Öğretim Görevlisi

Tekstil sanayii cevap vermek zorunda olduğu ihtiyaçların çok çeşitlilik göstermesi nedeniyle göründüğünden daha fazla karmaşık bir endüstridir. Ayrıca çok uzun bir geçmişe sahiptir. Bu nedenle «geleneksel endüstri» diye adlandırılır. Fakat günümüzde öylesine bünyesel değişikliğe uğramış ve teknolojisini yenilemiştir ki ulusal ekonomiler için temel sanayii kollarından biri haline gelmiştir.

(*) İktisat Dergisi, Sayı: 93, Mart, 1972

Ham madde hazırlanmasından bitmiş iplik ve kumaş hazırlanmasına kadar aşamalar tekstil endüstrisi alanı içinde yer alır. Yn retimi her ne kadar tarım kesimiyle ilgiliyse de tıpkı sentetik ve suni ipliğin kimya endüstrisiyle ilgili olması gibi, yine de tekstil içinde sayılırlar.

Son yıllarda dünya tekstil sanayiinde geri kalmış ülkeler, sanayileşmiş ülkelere göre daha hızlı bir üretim artışı gerçekleştirmektedirler.

Tekstil sanayii bugünkü ulus-

lararası ekonomik ilişkiler açısından geri kalmış ülkelerin birçoklarının ilk başatabilecekleri sanayi kolu durumundadır. Çünkü az sermaye yoğun işgücü kullanmaktadır. Üretim tekniğini kısa zamanda öğrenmek mümkündür. Hazır bir iç piyasa vardır. Üstelik, bir çok ülke gerekli hammaddeyi de yetiştirmektedir, örneğin Hindistan, Pakistan gibi geri kalmış büyük ülkeler ve Güney Kore, Milliyetçi Çin gibi küçük ülkeler, dünya tekstil piyasasında rekabet gücüne sahip duruma gelmişlerdir.

Biz bu incelememizde geri kalmış ülkelerin tekstil sanayiinde, içinde bulundukları duruma ve gelecekteki şanslarının ne olacağını kısaca göstermeye çalışacağız. Bu gelişmeleri yakından izlemek durumunda olan Türk tekstil sanayiinin geleceğine de ışık tutmuş oluyoruz kanısındayız.

GERİ KALMIŞ ÜLKELERİN DÜNYA TEKSTİL PİYASASINDAKİ YERLERİ

Tekstil üretimi geri kalmış ülkelerin tümünde 1960-1964 arasında % 23 oranında bir artışla 4,9 milyon tondan 6 milyon tona çıkmıştır. Sanayileşmiş ülkelerde üretim % 16 lık bir artış göstererek 8,5 milyon tondan 9,9 milyon tona yükselmiştir. Böylelikle dünya tekstil üretiminde geri kalmış ül-

kelerin payı 1960 yılında % 36,6 iken 1964 sonunda % 37,7 olmuştur (1).

Geri kalmış ülkeler özellikle ip, çuval ve hasır üretiminde çok hızlı bir gelişme göstermiştir. Fakat toplam üretimlerinde ağırlık pamuklulara aittir. Üretilen ipliğin % 80 i, dokumaların % 88 inden fazlası pamukludur. 1969 yılında toplam pamuklu dokuma üretimi 1,5 milyon tona yükselmiştir. Oysa aynı yılda AET'de 550 bin, ABD'de 900 bin ton olmuştur.

Geri kalmış ülkelerde halen tekstil üretim açığı vardır. Özellikle Orta-Doğu ve Afrika ülkeleri tekstil ürünleri ithalatçılarıdır. Kişi başına tüketim Güney Amerika'da 4 kilo, Orta ve Uzak Doğu'da 2,5 kilo, Afrika'da 1,5 kilodur. Ancak bazı geri kalmış ülkeler önemli tekstil ihracatçısı durumuna gelmişlerdir. Örneğin, 1964 yılına göre Hindistan'ın toplam ihracatının % 33'ü, Pakistan'ın % 21'i, ve Hong-Kong'un % 18'i, Milliyetçi Çin'in % 13'ü tekstil ürünleridir. Bu ülkelerin en büyük alıcısı İngiltere'dir.

Geri kalmış ülkeleri tekstil sanayiindeki durumlarına göre gruplama eğilimi vardır (2). Birinci grupta özellikle, pamuklu iplik ve dokuma üretiminde en ileri aşamada bulunan Hindistan, Pakistan

ve Mısır vardır. İkinci grupta az nüfuslarına rağmen iyi bir örgütlenme ve kaliteli bir işgücüyle tekstil endüstrisinde ileri bir teknolojiye ulaşmış ülkeler, G. Kore, M. Çin ve Singapur yer almaktadır. Bu ülkelerin bazılarında yabancı sermaye ve teknik bilginin yeri çok önemli olmuştur. Üçüncü grupta uzun zamandanberi küçük çapta tekstil üretimleri olan Afrika ülkeleri bulunmaktadır. Bu ülkelerden bazıları tüketimlerini aşan bir üretim düzeyine kavuşmuşlar ve dış pazar aramaya başlamışlardır. Son grupta Türkiye, Hong-Kong ve Yugoslavya yer almaktadır. Bu ülkelerden bazıları tüketimlerini aşan bir üretim düzeyine kavuşmuşlar ve dış pazar aramaya başlamışlardır. Son grupta Türkiye, Hong-Kong ve Yugoslavya yer almaktadır. Bu ülkelerin diğerlerine göre oldukça ileri bir ekonomik gelişme düzeyinde oldukları kabul edilmektedir. Bu nedenle, tekstil sanayileri daha köklü bir yapıya sahip bulunmaktadır. Örneğin Türk Tekstil Sanayi tamamen ulusal sermayenin elinde bulunmaktadır.

Geri kalmış ülkelerin tümü, sentetik ipliğe dayanan her türlü tekstil üretim ve ihracatında bir varlık gösterememişlerdir. Çünkü bu tekstil kolu, ülkede bir petrokimya sanayiinin kurulmuş olmasını gerekli kılmaktadır. Sadece G.

Kore ve M. Çin bu konuda son yıllarda kendi ihtiyaçlarına cevap verecek duruma gelmişlerdir.

GERİ KALMIŞ ÜLKELERİN ÜSTÜNLÜKLERİ

Bugün geri kalmış ülkeler, Afrika ve Orta Doğu ülkelerinin büyük çoğunluğu hariç, geleneksel tekstil sanayiinde, iç tüketimlerini karşıladıktan sonra, dünya piyasasında rekabet edecek düzeye gelmişlerdir. Bu başarılarını borçlu oldukları nedenleri şöyle sıralayabiliriz :

- 1) İşgücünün bol ve ucuz olması yanında, ücretlerin ortalama artış hızı da gelişmiş ülkelere göre çok düşüktür. Özellikle giyim sanayiinde makineleşme çok geridir, makine yerine ucuz emek ikame edilmekte ve üretim maliyeti düşük tutulmaktadır.
- 2) Kullanılan makineler en yeni teknoloji getiren makinelerdir. Örneğin Pakistan'da tekstil sanayiinde halen kullanılmakta olan makinelerin 2/3 ünün yaşı en fazla 5 dir (3).
- 3) Yatırımların maliyetinin düşük kalmasına yol açan önemli teşvik tedbirleri a-

linmaktadır: Ucuz kredi, vergi muafiyeti, her türlü ithalat ve ihracat kolaylıkları gibi. Örneğin M. Çin'de sınai kredilerin faiz oranı % 1, Güney Kore'de % 5 civarındadır.

- 4) Bu ülkelerde siyasal düzen fabrikaların 365 gün devamlı açık tutulmasına, işçilerin pazar günü dahil devamlı çalışmasına engel teşkil etmemektedir. Örneğin Güney Kore ve Milliyetçi Çin'de işçilerin tatil hakkı olduğu halde, bu haklarını kullanmadıkları görülmektedir. Bu durum işletmelere ek bir tasarruf olanağı yaratmaktadır.
- 5) Modern teknolojiye göre kurulan işletmeler maliyetin minimum düzeyde olmasını sağlayacak büyüklüktedirler.
- 6) Tam bir gümrük himayesi sayesinde iç fiyatlar yüksek tutulabilmekte ve işletmeler çok kısa sürede kuruluş giderlerini sönmlemektedirler. Ayrıca ithalatı ikame edecek, harcanan dövizler tasarruf edilmektedir.

GERİ KALMIŞ ÜLKELERİN KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR

Bu ülkeler içinde bulundukları sosyo-ekonomik yapının işleyişi sonucu çeşitli dar-boğazlarla karşı karşıya bulunmaktadırlar. Tekstil sanayiini kurmuş veya kurmak isteyen geri kalmış ülkeler için söz konusu sorunları şöyle sıralayabiliriz :

- 1) Geri kalmış ülkeler ihrac ve pazarlama tekniklerini yeterince bilmedikleri veya uygulayamadıkları için, gelişmiş ülkelerin tüketicilerinin zevklerine uygun çeşitleri zamanında istediği biçimde yetiştirememektedirler. Bunun için tesislerin modernleştirilmesi gerekmektedir. Yani dışardan yeni makineler ithal etmek zorundadırlar. Bu makinelerin dünya piyasasında teknolojisiyle birlikte fiatları da hızla değişmektedir. Oysa geri kalmış ülkelerin zaten önemli «döviz açığı» vardır. Dolayısıyla bir dar-boğaz belirmekte ve tesisleri yenilemek veya yenilerini kurmak olanağı sınırlanmaktadır.
- 2) İşçi sayısı hızla artan bu ülkelerde dünya piyasasının

da rekabet edebilmek için modern makinelere geçmekle makina başına işçi sayısının önemli şekilde azalmasına yol açmaktadır. Bu sonuç yoğun işgücü kullanımına engel olduğu gibi, ucuz işgücünden yararlanacak birim maliyetinin düşük tutulmasına da engel olmaktadır.

- 3) Sanayileşmiş Batı ülkeleri geri kalmış ülkelerin tekstil ürünlerine sınırlarını kontrollü olarak açmaktadırlar. Tamamen açtıklarında kendi endüstrilerinin büyük kısmıyla işlemez hale geleceğinden korkmaktadırlar (4).

Üstelik Batılılar tüm sınırlarını açsalar bile, buralara ilk girecek ülkeler Sosyalist Doğu Avrupa ülkeleri olabilecektir. Her türlü pazarlama tekniğini kullanarak yereysel yakınlığın verdiği kolaylıkla Batı Avrupa piyasasını ele geçirmek isteyeceklerdir.

Üstelik sanayileşmiş ülkeler sınırlarını açmakta bazı ülkelere öncelik ver-

mektedirler. Örneğin AET ülkeleri birbirlerine; İngiltere, kendisine özel anlaşmalarla bağlı olan Hindistan, Pakistan, ve Hong Kong'a gümrük duvarlarını açmaktadır (5).

- 4) Geri kalmış ülkelerin en önemli sorunlarından biri de; Amerika ve Japonya'nın uyguladığı son zamanlarda Avrupa'da da görülen «önde koşma» hareketinden gördükleri zarardır. Sözü edilen gelişmiş ülkeler, geri kalmış ülkelerin rekabetine karşı koymak için, iç piyasalarında tüketicilerin zevklerinde sürekli değişiklikler sağlamaktalar.

Bunu çok değişik biçimlerde ve kalitede ve çok ileri bir teknik kullanarak imal ettikleri ürünleri iç piyasaya sürerek yapmaktadırlar. Böylelikle geri kalmış ülkelerin ürünlerine olan talebi azaltmaktadırlar.

SONUÇ

Günümüzde, tekstil ürünleri ticaretinin serbest bırakılmasına ülkeler yanaşmamaktadırlar. GAAT üyesi bazı ülkeler arasında pamuk-

lu mensucat ürünleri üzerine yapılan anlaşmalar bugüne dek beklenen sonuçları vermekten uzak kalmıştır.

Geri kalmış ülkelerin cılız tekstil endüstrilerini korumak için gümrük tedbirleri almak zorunda kalmaktadırlar. Zaten araştırmacılar olsun, uluslararası kuruluşlar olsun, tekstil sanayiini yeni kurmakta olan ülkelerin aldıkları himaye tedbirlerinin kaçınılmaz olduğunu kabul etmektedirler. Bu konuda

zengin ülkelerin aldıkları korunma tedbirlerini kaldırmaları beklenmektedir. «Nobel iktisat ödülü»nü aldıktan sonra yayımladığı mesajda, Prof. Tinbergen de zengin ülkelerden özellikle tekstil ürünlerine karşı aldıkları tedbirlerden vazgeçmelerini istemiştir (6).

Her türlü zorluklara rağmen 1975 yılında geri kalmış ülkelerin tekstil üretiminde bir misli artış olacağı, en hızlı büyümenin Afrikada gerçekleşeceği hesaplanmaktadır. Ayrıca, suni iplik üretim kapasitesinde de önemli genişleme beklenmektedir.

Gelişmiş Batı ülkelerinde, tekstil sanayiinin, kredinin nisbi olarak pahalı olması, teçhizatın eskimiş olması, işletmelerin yeterince birleşememesi ve gerekli işgücünün bulunamaması gibi nedenlerle, tekstil sanayii büyüme hızının düşmeye devam edeceği hesaplanmaktadır.

Dünya tekstil piyasasındaki görülen bu gelişmeleri Türkiye ilgiyle izlemek durumundadır. Çünkü bu sanayi kolu Türk imalat sanayiinin yarattığı toplam katma değerlerin % 20 sini, ve sanayi malları ihracatının % 22 sini oluşturmaktadır. Ayrıca sanayi işçilerinin % 21'i

- (1) Colloque International Sur Les Industries Textiles. 20 Kasım, 1967, Atina.
- (2) Pierre GLAIN, «Industrie textile et les problemes du Tier-Monde», Revue «Politique Et-rangere» Paris, 1971.
- (3) Chantal GRIDEL, «L'Industrie Textile Française en 1985» Thèse, Paris Üniversitesi 1967.
- (4) L'Industrie Textile Dans Les Pays De l'O.C.D.E. Paris, 1970.
- (5) «Ortak Pazar'da ve Türkiye'de Giyim Eşyası İmalâtı Sanayii» İ. Kalkınma Vakfı Yayınları No: 17, İstanbul.
- (6) Milliyet Gazetesi, 6 Kasım, 1969.

bu kesimde çalışmaktadır. İhracat, istihdam ve katma değer yönünden bu tabloyu Türkiye kalkınma politikası içinde ele almak durumunda-

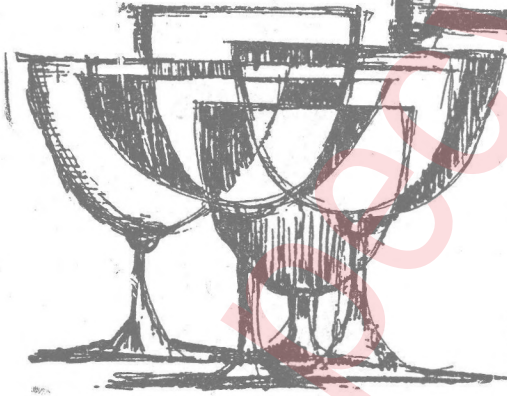
dır. Özellikle AET ile kurulan ilişkiler açısından, bu sanayi kolunun sahip bulunduğu imkânları en iyi şekilde değerlendirebilmelidir.

peçya

**Dergimizi
Yaşatmak için
Lütfen
Yazı Gönderiniz
ve
ilân Teminine
Çalışınız.**

İKTİSAT
DERGİSİ

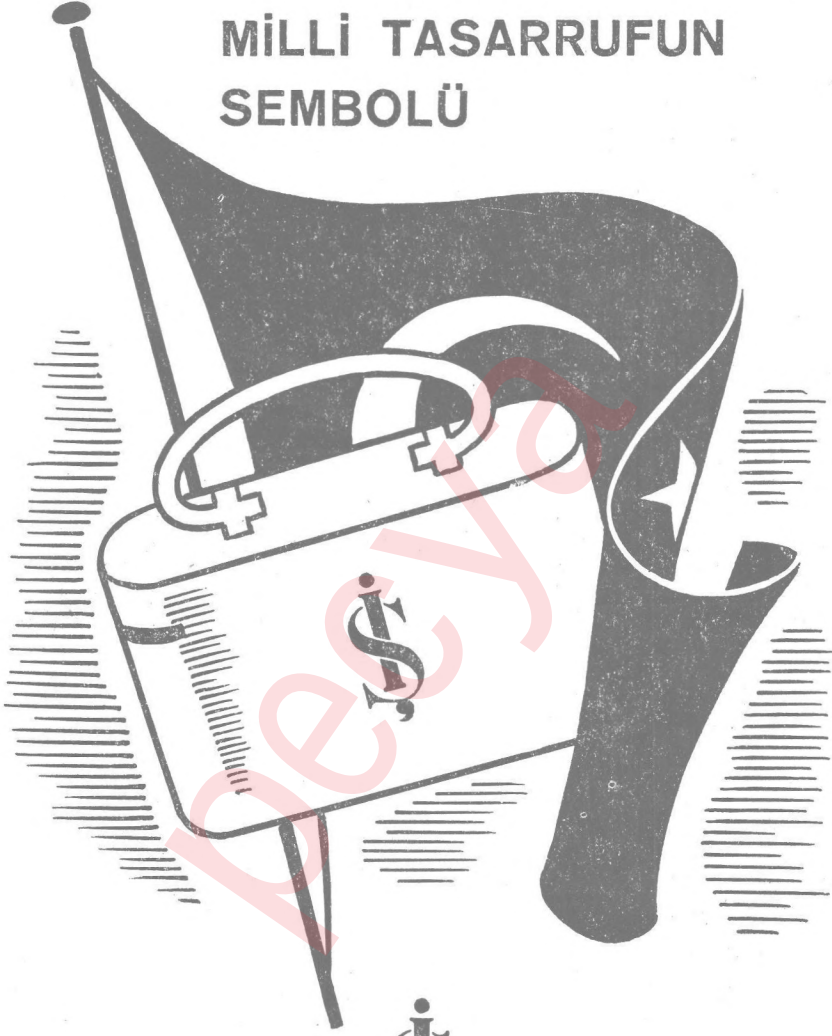
HOS BAG

ŞARAP
SANAYİİNDE
KALİTE ve NEFASET
ÖRNEĞİNİ YİNE

TEKEL
SUNAR

**MİLLİ TASARRUFUN
SEMBOLÜ**

TÜRKİYE **BANKASI**

paranızın... istikbalinizin emniyeti

YENİLİK BASIMEVİ

Cağaloğlu Yokuşu, Cemal Nadir Sokağı
Büyük Milâs Hanı No. 45 - 46 - 47 - 48
Telefon : 27 11 53 - 22 56 41 İstanbul

DİZGİ BASKI (TİPO-OFSET) CİLT

* Kartvizitten Gazeteye Kadar .
bütün işlerinizde güvenle
başvuracağınız en yetkili müessese

ARSLAN

tek

veya

BLOK

• yapı tuğlası

• ateş tuğlası
• ateş harçları
izolasyon tuğlası

EYÜP — İSTANBUL

Fab. 23 22 10

Mz. 44 30 40

St

probleminiz
boru veya boruprofil ise

BORUSAN

bol çeşidi , üstün kalitesi
ve teknik servisi ile
hizmetinizde

Bs

BORUSAN

BORU SANAYİİ ANONİM ŞİRKETİ

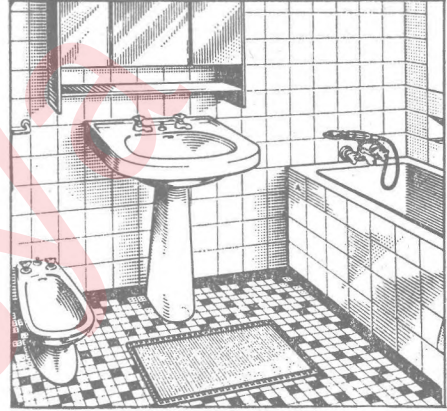
İSTANBUL

1958

Merkez : Meclisi Mebusan Cad. No:325 Kat:1 Salıpazarı -İstanbul Tel: 44 74 80 (5Hat)

eşsiz kalite eşsiz güzellik

İşte Çanakkale Seramik Fayanslarına
dünya çapında ün kazandıran iki özellik.

KS

Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş.

Karaköy, Tersane Caddesi, Hediye Sokak No. 4-6

Tel.: 49 19 90 - 49 74 76

Başlıca Mamulleri:

FAYANS
KAROSERAMİK
KAROMOZAİK
İZOLÂTÖR
ELEKTROPORSELEN

Uzmanınız diyor ki:

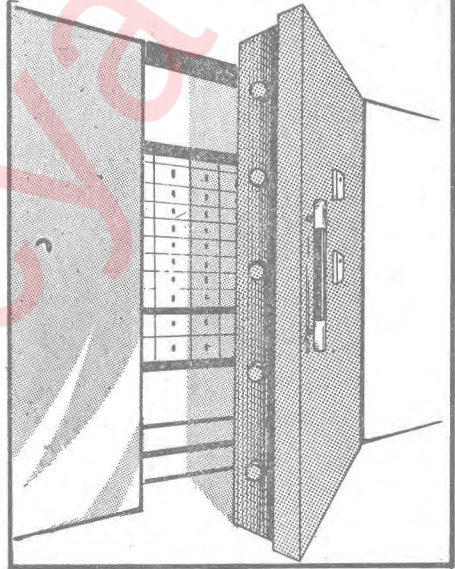
emniyet ön plânda gelir

MASIS BAUER

bankaların kiralık müşteri kasaları
şifreli ve şifresiz zırhlı çelik
ana kasa kapıları
konusunda

MASIS BAUER'e
güveniniz

Dünyada
"HARİKA KİLİT", olarak ün salan
BAUER kasa kilitleri, memleketimizde
BAUER Firmasının lisansı ve teknik
elemanlarının nezareti altında
MASIS BAUER tescilli markası ile
imâl edilmektedir.

MASIS BAUER

- Sisteminde
- Kiralık müşteri kasaları
 - Zırhlı ana kapılar
 - Kurşun geçmez vezneler
 - Müdüriyet kasaları
 - Ticari tip kasalar

MASIS garantisi ile hizmetinizdedir.

MASIS ÇELİK EŞYA SANAYİİ A.Ş.

İst. Merkez : Tel. : 45 22 45 Mağaza Tel. : 47 79 44
Ankara Yetkili Bayii : Cevdet Özden Tel. : 12 38 38
Adana Yetkili Bayii : SU - TE Yapı ve Dekorasyon Merkezi Tel. : 15741
Samsun Yetkili Bayii : Akar Kırtasiye Tel. : 2232

(Ajanstek)

BUGÜNÜN
KÜÇÜKLERİ
YARININ
BÜYÜKLERİDİR

ÇOCUKLARINIZI
TASARRUFA
ALİŞTİRİNİZ

T.C. ZİRAAT BANKASI

